

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta

Bakalárska práca

Zobrazenia Venuše na rímskych gemách a minciach
Iconography of Venus on the roman gems and coins

Danica Dekýšová

Ústav pro klasickou archeologii

Vedúci práce: Doc. PhDr. Iva Ondřejová, CSc.

2008/2009

Prehlásenie

„Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne a že som uviedla všetky použité pramene a literatúru.“

.....

Resumé

Názov práce: Zobrazenia Venuše na rímskych gemách a minciach

Autor: Danica Dekýšová

Katedra (ústav): Ústav pro klasickou archeologii

Vedúci práce: Doc. PhDr. Iva Ondřejová, CSc.

Email vedúceho práce: iva.ondrejova@ff.cuni.cz

Abstrakt: Práca sa zameriava na rôzne typy zobrazení Afrodity a Venuše na rímskych gemách a minciach. Sleduje, ktoré sú najfrekventovanejšie a jednotlivé typy zobrazení charakterizuje. Porovnáva zobrazenia Afrodity a Venuše na gemách s tými na minciach a sleduje do akej miery sú zhodné, alebo odlišné. Vymedzuje varianty, ktoré sa objavujú ojedinele, alebo je ich výskyt časovo obmedzený. V práci sa nachádza mytologická charakteristika Afrodity aj Venuše. Práca tiež prináša základné fakty o rímskych minciach a gemách a charakterizuje ich funkciu, vývoj a motívy, ktoré sa všeobecne na týchto pamiatkach vyskytujú.

Kľúčové slová: Venuša, Afrodita, rímske mince, rímske gemy

Resume

Title: Iconography of Venus on the roman gems and coins

Author: Danica Dekýšová

Department: Institute for classical archeology, Charles University

Supervisor: Doc. PhDr. Iva Ondřejová, CSc.

Supervisor's email: iva.ondrejova@ff.cuni.cz

Abstract: This text defines different types of depictions of Venus on the roman gems and coins. It follows which of them are the most common and it describes these types. The text compares depictions of Aphrodite and Venus on gems with those on roman coins and it follows if they are similar or different. It takes up types which are rare or occur in limited period. There is also an mythological inscription about Aphrodite and Venus. This text interprets basic facts about roman gems and coins and it defines their function, evolution and motifs which are in general common on these kinds of artefacts.

Keywords: Venus, Aphrodite, roman coins, roman gems

Obsah

Úvod	2
1. Charakteristika Afrodity a rímskej Venuše	3
1.1. Afrodita	3
1.2. Rímska Venuša	9
2. Afrodita a Venuša na rímskych gemách	12
2.1. Rímske gemy	12
2.2. Typy zobrazení Afrodity a Venuše na rímskych gemách	15
2.3. Katalóg rímskych gem so zobrazením Afrodity a Venuše	21
3. Afrodita a Venuša na rímskych minciach	34
3.1. Rímske mince	34
3.2. Typy zobrazení Afrodity a Venuše na rímskych minciach	36
3.3. Katalóg rímskych mincí so zobrazením Afrodity a Venuše	39
Záver	45
Použitá literatúra	47
Zoznam vyobrazení	48
Obrazová príloha.....	58

Úvod

Vo svojej bakalárskej práci sa venujem zobrazeniam Afrodity a Venuše na rímskych gemách a minciach. Jedným z dôvodov, prečo som si túto tému zvolila je, že gemy a mince sú často opomínanou súčasťou rímskeho umenia.

Na úvod by som rada zhodnotila postup svojej práce a povedala niečo k jednotlivým kapitolám.

Na začiatku, v prvej kapitole prinášam charakteristiku bohyně Afrodity a Venuše. Každú som sa rozhodla venovať samostatnú podkapitolu, pretože som chcela upozorniť na to, že Afrodita a Venuša nie sú jedno a to isté, aj keď došlo k ich stotožneniu. Najmä v podkapitole, ktorá sa sústreďuje na Venušu upozorňujem na jej pôvodný samostatný vývoj a až neskoršie splnutie s bohýňou Afroditou importovanou Grékmi. V časti zaoberajúcej sa Afroditou som sa rozhodla stručne spísať mytologické dianie okolo bohyně krásy a lásky, pretože si myslím, že je dôležité poznať mytologické pozadie zobrazení zachytených v nasledujúcich kapitolách. Aj keď som nepotvrdila výskyt všetkých mytologických príbehov, ktoré v tejto kapitole popisujem, v motívoch na gemách a minciach, považujem ich za dôležité, pretože v čitateľovi vytvárajú komplexný obraz o bohyni a jej charaktere.

V nasledujúcich dvoch kapitolách sa zaoberám zobrazeniami Afrodity a Venuše na gemách (kapitola 2.) a minciach (kapitola 3.). Každá sa delí na tri ďalšie podkapitoly. V prvej z nich prinášam stručné a podľa môjho názoru užitočné informácie o týchto druhoch a pamiatok. Druhá a tretia časť každej kapitoly tvoria hlavnú časť mojej práce. Opisujem jednotlivé typy zobrazení Afrodity, ktoré sa mi na gemách a minciach podarilo zachytiť. Súčasťou je katalóg gem a mincí.

Na záver chcem podať pár vysvetliviek. Veľké arabské číslice v zátvorke znamenajú číslo gemy či mince v katalógu a číslo obrázku. Malé arabské číslice sú odkazom na citáciu, ktoré sa nachádzajú vždy na tej istej strane v poznámke pod čiarou. Obrázky chýbajúce v obrazovej prílohe ku katalógu neboli uvedené ani v publikáciách, z ktorých som čerpala.

1. Charakteristika Afrodity a rímskej Venuše

1.1. Afrodita

Afrodita je bohyňou lásky, krásy, sexuality. Je tiež patrónkou sexuálnej stránky manželstva a prvej noci. Homér ju opisuje ako veľmi jemnú, krehkú krásku, ktorá je často „nad vecou“, na druhej strane disponuje veľkou silou a dokáže byť aj deštruktívna. Tak ako dokáže ľudí spájať, dokáže vzťahy a manželstvá tiež rozvracať. Typické pre ňu je spájanie extrémov (napríklad mužov a žien) a pohyb na rozhraní. Naznačuje to už jej zrodenie z mora- za svoje posvätné miesta si vyberá rozhranie medzi súšou a morom, teda ostrovy a skalné misy. Afrodita si od ľudí neudrzuje odstup, je ľuďom nesmierne blízka, preto si ani človek nedokáže udržať odstup od nej.

Ako jediná bohyňa sa smela zobrazovať nahá. Prvú nahú sochu Afrodity vytvoril Praxiteles, jedná sa o Afroditu Knidskú. Vo svojej dobe sa stala senzáciou a keďže bolo grécke náboženstvo späté s „turizmom“, Knidos na tejto soche nesmierne zbohatol. V období helenizmu sa Afrodita stáva čoraz roztomilejšou a gýčovitejšou, takisto aj Eros, ktorý je zároveň zobrazovaný čoraz mladší- od chlapca v archaickej dobe až po batol'a.

Afroditin najznámejší atribút bol taký mocný predmet, že si ho od nej vypožičala aj Héra, aby si ním pripútala svojho manžela Dia. Jedná sa o magický opasok ospevovaný básnikmi. V ňom bola zahrnutá erotická sila, ktorou bohyňa Afrodita oplývala. Ako bohyni krásy jej prináležali vonné látky a nátery, bohaté šperky a sandále, ktorými z času na čas trestala Erosa. Afrodite bola zasvätená mušľa, v súvislosti s jej zrodením z mora, ktoré býva často umelecky znázorňované už od 5 stor. pr.Kr. Ako bohyňa krásy mala rada zrkadlá, pred ktorými sa často skrášľovala a natierala vonnými masťami a olejmi. Ďalším jej atribútom, ktorým disponoval tiež Eros, je astragal.

Tam kam stúpila novozrodená bohyňa ihneď vyrastali kvety. Afrodite milé boli najmä ruže, myrta, anemonky, tamarišky, granátové kvety¹. Z ovocia jej boli zasvätené mak a samozrejme jablká. Keď bohyňa zostúpila na zem a prechádzala sa lesom, ihneď sa okolo nej zoskupovali zvieratá. Vlky, levy, medvede a pantery, ktoré jej prítomnosť

---

¹ LIMC II: Aphrodite, Robert Fleischer, str. 4

napĺňala láskou a hneď vytvárali páry. Lev bol zasvätený už Afrodiným predovýchodným predchodkyniam. V Grécku patrilo Afrodite aj množstvo vtákov, predovšetkým holubice, vrabce, labute a husi, ktoré jej aj slúžievali ako záprah. Zriedkavejšie sa pri Afrodite objavovali rybárik, lastovička a slávik. Takisto typické pre bohyňu boli malé zvieratá ako zajac, korytnačka, baran a cap. Vzhľadom na Afroditine zrodenie z mora jej boli blízky aj obyvatelia mora, najmä delfín. Občas mohli byť jej spoločníkmi aj mýtické tvory, sfinga či gryf.

Kult Afrodity pochádzajúci z Orientu bol pomerne rozšírený. Z predovýchodných kultov Ištar a Aštarte bola prebraná aj chrámová prostitúcia. Pre Afroditu sú typické štátne aj privátne sviatky, akými bolo napríklad Adonidie². Najčastejšie sa Afrodite prinášali obete v podobe kadidla, menej často krvavé obete, predovšetkým malých zvierat, holubíc, jahniat, oviec, prasiatok. Sviatky sa konali najmä na jar a častokrát v noci.

Existujú dve rôzne verzie o zrodení Afrodity. Podľa prvej je dcérou Dia a titanky Dione. Tento mýtus sa opiera o Homérov epos. Tiež v 5. homérskom hymne je Afrodita zmieňovaná ako Diova dcéra. Už v šiestom hymne sa však objavuje variant o Afrodinom zrodení z mora. Hesiodos sa tiež prikláňa k tejto možnosti a vo svojom diele Theogonia prináša obšírny výklad tohto mýtu. V ňom Kronos kosákom vykastruje svojho otca Urana. Jeho pohlavný úd spadne do mora a z peny ktorá sa okolo neho vytvorí vznikne Afrodita. Tá je potom medzi bohov sprevádzaná Erotom a Himerom³. Hesiodos zmieňuje aj niektoré Afroditine prívlastky súvisiace s jej zrodom z peny: „milujúca úsmev“ a „milujúca pohlavný úd“. Podľa tejto verzie zrodenia patrí Afrodita do pred olympskej vrstvy a je staršia ako všetky ostatné olympské božstvá. Zároveň stojí mimo olympský systém a tým sa aj čiastočne vymyká Diovej kontrole.

Ako kult Afrodity tak aj mýtus o kastrácii Urana majú pravdepodobne pôvod na Prednom Východe. Predlohy Afrodity v tomto regióne sú bohyne Ištar, Aštarte, Inanna. Tak ako ony mohla aj Afrodita vystupovať v bojovejšej podobe⁴, i keď nie až v takej miere ako zmienené predo- východné božstvá. Samotní Gréci odmietali priamu spojitosť Afrodity s vojnou, ale nepriamo je s ňou spojená cez svojho milenca Area. Napriek tomu

---

² LIMC II: Aphrodite, Robert Fleischer, str. 4

³ LIMC II: Aphrodite, Robert Fleischer, str. 2

⁴ LIMC II: Aphrodite, Robert Fleischer, str. 2

je Afrodita pomerne nebezpečné božstvo. Aj keď sama násilná nie je, býva zdrojom násilia. Ako príklad možno uviesť Trójsku vojnu. Celý konflikt sa začal kvôli mánotratnosti či ješitnosti troch bohýň: Héry, Atény a Afrodity o to ktorá z nich je najkrajšia. A práve Afrodita navonok slabá, vyhrala tento konflikt. Použila totiž svoju najväčšiu zbraň, ktorou je schopnosť vnútorne manipulovať a tak dosahovať svoje zámery. Paradoxom je, že keď dostala Parida a Helenu do svojej moci, kvôli čomu Trójska vojna vypukla, ďalej sa už do bojov (až na výnimky) nezapájala. Táto „ozbrojená“ podoba bohyně bola uctievaná napríklad v Akrokorinte, na Kythére a v Sparte. Silný kult Afrodity sa rozvinul na Cypre, kde sa s ňou prvý krát oboznamujú Achájsi. Spätosť Afrodity s Cyptom vysvetľuje mýtus: cyperské brehy mali byť prvé, ktorých sa dotkla noha bohyně zrodenej z morskej peny. Významné kulty dokazujú tiež prívlastky bohyně ako „Kypris“, „Kytherea“ či „Paphia“, podľa hlavného Afroditinho okrsku na Cypre, ktorého sídlom bol Pafos⁵. Častým prívlastkom Afrodity je „Pandemos“ teda „spájajúca národ“. Podľa Apollodora sa kult Afrodity Pandemos praktizoval aj na Agore v Aténach, pretože tam sa zhromažďoval národ.

S pôvodom Afroditinho kultu na východe a jej „predchodkyňou“ Inannou súvisí aj ďalšia podoba Afrodity. Inanna mala totiž úlohu aj v rámci podsvetných sfér. O záhrobnej funkcii Afrodity svedčia najmä archeologické nálezy. V tejto svojej podobe sa postarala o pozostatky Hektora, ktoré natrela ružovým olejom. Ďalšiu úlohu zohráva Afrodita vo vegetatívnom kulte Adonidovom, súvisiacom so smrťou a znovuzrozením.

Afrodita býva v prvom rade spájaná s dvoma bohmi, Hefaistom a Areom. Či už zrodená z peny, alebo dcéra Dia, obe verzie sa zhodujú v tom, že Afroditu dal za ženu Hefaistovi Zeus. Bohyňa svojim krívajúcim manželom zrejme až taká nadšená nebola, preto si rýchlo našla milenca. S Areom ho dokonca podvádza v jeho vlastnom dome. Ares bol tiež otcom troch domnelých Hefaistovych detí Phoba, Deima a Harmonie, ktorá sa stala manželkou Kadma. Niet o tom pochyb, pretože Phobos a Deimos svojho pravého otca verne sprevádzali. Podvádzaný kováč Hefaistos sa o nevere svojej ženy nemusel nikdy dozvedieť, nebyť Héliá, ktorý neverníkov zahliadol pri svojej púti po oblohe. Oklamany Hefaistos ihneď vymyslel pomstu. Ukoval jemnú bronzovú sieť, ktorú zavesil nad posteľ svojej ženy. Afrodite povedal, že odchádza na svoj obľúbený

---

⁵ LIMC II: Aphrodite, Robert Fleischer, str. 2

ostrov Lemnos. Tá samozrejme nelenila a hneď si k sebe pozvala milenca. Vášnivá dvojica si nachystanú pascu nevšimla a Afrodita s Areom sa do siete zamotali tak, že sa nemohli pohnúť. Vtedy Hefaistos cudzoložníkov prichytil a zvolal ostatných bohov aby sa im prišli vysmiať. Lenže bohovia sa nezachovali tak ako Hefaistos očakával. Po tom čo Hefaistos žiadal od Dia vrátenie svadobných darov, Zeus ho pokarhal za to že vyťahuje súkromné záležitosti. Poseidonovi nahá Afrodita tak učarovala, že sa zaviazal po jej oslobodení vymôcť od Area požadovanú čiastku. V prípade že by Ares odmietol zaručiť sa Poseidon že túto sumu vyplatí z vlastného vrecka. Tiež Hermes sa prichyteným milencom nijak nevysmial, ako by si to Hefaistos želať, ale vyslovil sa, že jemu by neprekážalo ležať s Afroditou aj keby tam bolo omnoho viac sietí. A nakoniec, neverný manžel takisto nedokázal odolať čaru svojej krásnej manželky, pretože svoje hrozby o rozvode nakoniec nenaplnil. Afrodita vďaka svojmu známemu vzťahu s Areom dostala aj prívlastok „Areia“. Bohyňa na príhodu so sieťou nezabudla a tým, ktorí sa jej zastali a polichotili sa svojským spôsobom odmenila. Hermovi porodila Hermafrodita, obojpohlavného boha. Poseidonovi dala dcéru Rhodos (niekedy sa uvádza že bola dcérou Héliá) a syna Herofila. Ďalším bohom, ktorému Afrodita porodila dieťa je Dionýzos, s ktorým mala Priapa- zvláštneho syna s obrovskými pohlavnými orgánmi. Priapa takto údajne potrestala Héra, ktorá nemala pochopenie pre Afroditin prelietavý spôsob života. Priapos je patrónom záhradníkov a jeho atribútom je nožik na štepenie.

Milencov si však Afrodita nevyberala len z radov bohov, ale aj smrteľníkov. V prvom rade možno menovať Anchisa. Hovorí sa že Zeus zariadil aby sa zamilovala do smrteľníka, aby Afroditu potrestal za to, že ho neustále privádzala do pokušenia. Anchises bol kráľ Dardanov, s ktorým Afrodita strávila jednu noc. Na svitaní mu prezradila svoju skutočnú totožnosť a zaviazala ho mlčaním. Lenže to by nebol smrteľný kráľ, aby sa svojím úspechom nepochválil. Anchisovo porušenie sľubu nahnevalo Dia, ktorý po ňom hodil blesk. Anchisa zachránila Afrodita svojím zásahom, ale kráľ sa zľakol tak, že sa už nikdy nedokázal narovnať. Afrodita porodila Anchisovi syna Aenea a potom oňho stratila záujem. Ich syn sa stal bájnym zakladateľom Ríma. Neďaleko jeho hrobu zmieňuje Pausanias Afroditinu svätyňu.

Už v diele poetky Sapfo nachádzame zmienky o vzťahu Afrodity a ďalšieho smrteľníka, Adonida. Začalo sa to ešte pred Adonidovým narodením. Cyperská

kráľovná sa chválila, že jej dcéra Smyrna je dokonca krajšia než samotná Afrodita. To bohyňu rozhnevalo a rozhodla sa pomstiť. Spôsobila, že sa Smyrna zamilovala do vlastného otca, a keď bol opitý strávila s ním noc. Keď sa kráľ dozvedel, že on je otcom dieťaťa, ktoré Smyrna počala vyhnal ju z paláca a zahnal sa po nej mečom. V tej chvíli zasiahla Afrodita a premenila Smyrnu na myrhu, ktorú kráľov meč preťal vo dvoje a vypadol malý Adonis. Bohyni sa dieťaťka ulútilo, preto ho schovala a dala do opatery kráľovnej podsvetia Persefone. Tá chlapca vychovala a urobila z neho svojho milenca. To sa donieslo Afrodite, ktorá od Persefony žiadala Adonida späť. Keďže sa nevedeli dohodnúť zasiahol božský súd a rozhodol, že Adonis bude tretinu roka tráviť s Persefonou, tretinu s Afroditou a tretinu bude odpočívať. Afrodita však svojím čarom presvedčila Adonida aby jej venoval aj Persefoninu časť roka. Kráľovná podsvetia nelenila, postťažovala sa Afroditinmu božskému milencovi Areovi a podpichla ho, že Afrodita sa radšej venuje Adonidovi než jemu. Žiarlivý rozzúrený boh sa v podobe kanca vrhol na Adonida a pred očami Afrodity ho roztrhal. Adonis skončil v podsvetí, čo však pre obe súperiace bohyne nebol problém. Afrodita presvedčila Dia aby jej dovolil tráviť s Adonidom (či jeho dušou) letné mesiace, zatiaľ čo Persefone ostala zima. S Adonidom mala Afrodita syna Golga a dcéru Beroe.

Afrodita zasahovala aj do osudov smrteľníkov, ktorí neboli jej milencami. Mohla byť nositeľkou šťastia ako to bolo v prípade umelca Pygmaliona. Ten vytesal z mramoru sochu krásneho dievčaťa a dovtedy obdivoval svoje dielo, až sa do sochy zamiloval. Keď nastal sviatok bohyne Afrodity, zobral Pygmalion kravu s pozlátenými rohmi aby ju obetoval a pritom prosil bohyňu, aby mu poslala dievča krásne ako socha ktorú vytvoril. Afrodita sa nad ním zamilovala a keď sa Pygmalion vrátil domov jeho krásna socha ožila a stala sa jeho láskou.

Horšie pochodil mladík Narkissos, ktorý bol nesmierne samolúby. Nikoho iného než seba nepovažoval za hodného svojej lásky, dokonca ani krásne nymfy, ktoré postretával. To nanajvýš urazilo bohyňu Afroditu a tá sa rozhodla že chlapca potrestá. Raz, keď sa chcel Narkissos napiť z priesračnej studne uvidel na hladine svoj vlastný obraz. Zdal sa mu taký krásny, že sa do svojho odrazu zamiloval. Odvtedy nerobil nič iné, len pozeral na svoj obraz, vábil ho slovami a natáhoval ruky. Nejedol, nespál, až nakoniec od vysilenia umrel. Na tom mieste vyrástol kvietok- narcis.

Aj Hippomenes si vyslúžil hnev a pomstu bohyně keď jej zabudol poďakovať za pomoc. Hippomenes sa ako mnohí iní uchádzal o krásnu Atalantu. Aj Atalantu však chcela bohyňa potrevať, pretože odmietala ponúkanú lásku. Atalanta so všetkými svojimi nápadníkmi súťažila v behu a získať ju mohol len ten, kto ju porazil, kto prehral, zomrel. Hippomenes vedel, že Atalantu neporazí vo férovom závode, preto sa uchýlil ku ľsti s troma jablkami, ktorú mu poradila Afrodita. Nakoniec Atalantu získal, ale zabudol vzdať úctu bohyni, za čo ich Afrodita oboch premenila na levov (iná verzia mýtu hovorí že ich premenil Zeus za to že mali pohlavný styk na posvätej pôde chrámu).

Hippolytos zas urazil Afroditu tým, že ju odvrhol keď sa chcel stať stúpencom Artemidy cudným životom v lese. Afrodita sa postarala, aby sa doňho zamilovala jeho macocha Phaedra. Keď ju odmietol, Phaedra nahovorila svojmu manželovi, že Hippolytos sa ju pokúsil zviest' a ten sa rozhodol pomstiť. Tá spočívala v tom, že zariadil, aby sa splašili Hippolytove kone keď šiel na voze. Mladík spadol a umrel.

Hesiodos a Stesichoros zmienujú vo svojich dielach ďalšieho človeka, na ktorom sa Afrodita dopustila pomsty. Bol ním Tyndareos, ktorý pri obeti zabudol na bohyňu Afroditu. Na oplátku urobila Afrodita tri jeho dcéry, Klytaimnestru, Helenu a Timandru, cudzoložnicami.

Nie celkom jasný sa javí vzťah Afrodity a Erosa. Podľa Hesioda je Eros prasilou, ktorá je už prítomná pri zrodení Afrodity z morskej peny, a teda nemôže byť, spolu s Himerom, jej dieťaťom. Erosa a Himera označuje Hesiodos ako Afroditíných sprievodcov a spoločníkov. Prvý, kto sa o Afrodite zmienuje ako o Erotovej matke je Sapfo⁶. Pindaros hovorí že matkou Erosa je Afrodita Urania a Simonides píše, že rodičmi Erosa sú Afrodita a Ares. Na atickom pinaxe z polovice 6. storočia je Afrodita zobrazená ako materský typ s Erotom a Himerom v náručí. Existujú ale ešte iné názory: Alkaios označuje Erosa za syna Iris a Zephyra, starý lýkijský básnik Olen píše že Erotovou matkou je Eileithya. Okrem Erosa a Himera patrí k Afrodite ešte Pothos, ktorého ako syna Afrodity menuje Aischylos. Ikonograficky je samozrejme ťažké rozlíšiť, či Erotovia zobrazení pri Afrodite sú jej deti alebo spoločníci.

Afrodita zohrala v Trójskej vojne významnú úlohu, aspoň v jej rozpútaní určite. Na počiatku stojí mýtické jablko sváru, tri rozhádané bohyně a smrteľný mladík Paris, ktorý

---

⁶ LIMC II: Aphrodite, Robert Fleischer, str. 3

ich mal rozsúdiť. Každá z bohýň sa ho snažila podplatiť, aby získala titul „Tej najkrajšej“. Nakoniec zvíťazila Afrodita, keď slúbila Paridovi lásku najkrajšej ženy Heleny. Celú Trójsku vojnu ostala Afrodita na strane Heleny a Trójanov, medzi ktorými žil aj jej syn Aeneas⁷.

1.2. Rímska Venuša

Pôvodne Venuša nie je ani tak personifikované božstvo, ako skôr tvorivá sila. Meno Venuša vychádza zo slova *venos* indogermánskeho pôvodu. *Venos* býva interpretované ako rozkvet, plodenie v prírode, na základe čoho sa rímska Venuša spája s poľnohospodárstvom a záhradníctvom⁸. Pojem *venos* sa dá chápať aj komplexnejšie, ako milostná náklonnosť s prímiesou sexuálnych komponentov. Venuša získala dôležitú sprostredkovateľskú funkciu. Premena pojmu *venos* na personifikované femininum Venuša sa dá sledovať na lingvistickej úrovni. Najneskôr však v 4. stor.pr.Kr. musela byť táto premena spojená s personifikáciou ukončená. O tom svedčia zrkadlá z Praeneste s popisom *VENOS* pri zobrazení bohyně- Venuše, v type gréckej Afrodity. Tieto zrkadlá ale vypovedajú aj o tom, že v tomto čase už došlo k identifikácii Venuše s gréckou bohýňou Afroditou⁹. Avšak premena Venuše siaha zrejme ďalej do minulosti. Túto domnienku podporujú vykopávky v Laviniu, kde bolo odkrytých 13 rovnakých oltárikov z 2.pol. 6. stor. pr.Kr.- 4.stor. pr.Kr. Podľa ich rozmiestnenia sa môže jednať o panlatinskú svätyňu zasvätenú Venuši. Podľa ústnej tradície nechal Aeneas v Laurente vztýčiť obraz Venuša privezený zo Sicílie. Laurentum bolo stotožnené s Laviniom¹⁰. Chýbajú síce písomné pramene, ktoré by to nezvratne potvrdili, ale existujú staršie kulty lokálnych, Venuši podobných bohýň. Jedná sa o Turan v Etrúrii, Fisticu v Kampánii a Mefitis v Basilicate, ktoré môžu byť argumentom potvrdzujúcim domnienku, že svätyňa v Laviniu patrí skutočne Venuši¹¹.

Do Ríma sa kult Venuše/ Afrodity dostal cez Etrúriu, kde sa vyskytoval už od archaickej doby. Od počiatku legendy o Aeneovi, ktorá je literárne doložená od 5.

---

⁷ LIMC II: Aphrodite, Robert Fleischer, str. 3

⁸ LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, str. 192

⁹ LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, str. 192

¹⁰ LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, str. 192

¹¹ LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, str. 192

storočia, má Venuša v rímskom náboženstve významné miesto. Prvý chrám patriaci Venuši bol v Ríme postavený v roku 295 pr.Kr. edilom Quintom Fabiom Gurgom, zasvätený 19. augusta na sviatok Jupitera. Peniaze na stavbu chrámu pochádzali z pokút vybraných na cudzoložných ženách. Významnou sa stala udalosť v 1.púnskej vojne, kedy sa úspešne ubránil Venušin chrám na Sicílii, mýticky založený Aeneom. Rimania sa vtedy utvrdili, že Venuša musí byť nejakým spôsobom spriaznená s Afroditiným synom Aeneom a jeho trójskymi koreňmi. Odvtedy je možné sledovať u Rimanov ďalší vzrast úcty voči Venuši, ktorú uctievali ako svoju pramatku. Najmä po tragických prehrách počas 2.púnskej vojny, ako bola tá pri Trasimenskom jazere, hľadali Rimania útechu a podporu u Venuše, bohyni pomocníčke. V roku 215 pr.Kr. bol vystavaný na Kapitole chrám zasvätený Venuši Erucine, a to potomkom Fabia Gurga, Quintom Fabiom Maximom¹². V tomto čase mala už Venuša pevné miesto v hierarchii rímskych božstiev. Naznačuje to aj podoba chrámu a kultu čisto podľa rímskeho spôsobu, ktorý už nenesie fenické či orientálne znaky ako svätyňa na Sicílii. Chrám vybudovaný v roku 114 pr.Kr. mal charakter ženskej svätyne. Bol venovaný Venuši Verticordia, ktorá nabádala ženské srdcia k mravnosti. Sviatok Veneralia, ktorý sa slávil 1. apríla, bol pôvodne zasvätený Fortune Virilis, ale neskôr sa stal sviatkom Venuše Verticordie. Slávili ho ženy, najprv kúpeľmi a potom venčením seba a kultových obrazov bohyně myrtovými vencami. Z písomných prameňov týkajúcich sa rímskych chrámov sa žiaľ nedozvedáme nič o kultových obrazoch božstiev a archeologické doklady sú tiež skromné.

Typické pre Venušu bolo, že zaberala staršie kulty. V starorímskej svätyni bohyně mŕtvych Libitiny na Eskvilíne sa uctievala Venuša ako patrónka zomrelých. Takisto v Ríme došlo k stotožneniu očistnej bohyně Cloaciny s Venušou, ktorá sa potom uctievala ako Venuša Cloacina. Táto väzba má paralelu s Mefitis, ktorej boli zasvätené očistné sírne výpary. Zobrazenie Venuše Cloaciny, ktoré sa nachádzalo na malom chráme kruhového pôdorysu na Fore Romane je dnes známe len z mincí z 1.stor. pr.Kr.

Od 2.stor. pr.Kr. sa najmä v Kampánii uctievala Venuša ako záhradné božstvo. V domoch, najmä v pompejských peristyloch sa našlo mnoho sôch slúžiacich práve tomuto účelu. V období neskorej republiky a raného cisárstva dosahuje uctievanie

---

¹² LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, str. 193

Venuše svoj vrchol, týka sa to najmä politického významu božstva. Na počiatku tohto vrcholu stojí Sulla, ktorý označoval Venušu za svoju patrónku. Mala sa mu zjaviť v sne a predpovedať jeho víťazstvo. Aby podporil a demonštroval túto domnienku nechal raziť mince s hlavou bohyne Venuše. Novozaloženú rímsku kolóniu Pompeje pomenoval Sulla Colonia Veneria Cornelia Pompeianorum a nechal tam postaviť Venušin chrám. Kňazky tohto chrámu zároveň slúžili aj bohyni Ceres. Pompeius pokračoval v tom čo začal Sulla. Jeho divadlo v Ríme zdobil chrám Virtus, Felicitas a Venuše, s oficiálnym prívlastkom Victrix.

Najväčšej vážnosti dosiahla Venuša za Caesara, ktorý politicky využil to že Venuša bola považovaná za pramatku rodu Iuliovcov (Gens Iulia)¹³. V roku 68 pr.Kr. ju na pohrebných hrách svojej tety označil ako Venušu Genetrix. Podobne ako pre Sullu aj pre Caesara bola Venuša ohlasovateľka víťazstiev a s heslom Venuša Victrix na perách sa pustil aj do bitky pri Farsale. Po víťazstve nad Pompeiom začal Caesar raziť mince s Venušinou hlavou. V roku 46 pr.Kr. nechal na Fore Iulii postaviť chrám Venuše Genetrix, čím jeho uctievanie bohyne získalo reprezentatívny charakter. Ešte pred dokončením chrámu v ňom bola vztýčená kultová socha od Arkesilaa, ktorá býva nezriedka stotožňovaná s Venušou z Louvru. Po Caesarovej smrti pokračoval Augustus v uctievaní Venuše. Bohyňa mu pomohla v bitke pri Aktiu a jej podoba ako Venuše Victrix sa spolu s Martovými zbraňami objavila na Augustovom denári. Venušu spomínali aj básnici, Vergílius ju nazýva patrónkou nového cisára, ktorý pochádza z Iuliovského rodu. V nasledujúcich obdobiach bol Venuši v Ríme zasvätený už len jeden chrám. Hadrián nechal v rokoch 136/137 pr.Kr. vystavať v západnej časti Fora Romana monumentálny chrám zasvätený Venuši Felix a Rome Aeterne. Chrám bol ozdobený sediacimi sochami oboch bohýň a Marcus Aurelius v ňom nechal postaviť oltár, na ktorom prinášali bohyni obete zasnúbené páry.

---

¹³ LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, str. 194

2. Afrodita a Venuša na rímskych gemách

2.1. Rímske gemy

V Ríme sa gemy tešili veľkej obľube, a to najmä od 1. stor. pr.Kr. o čom svedčí aj veľké množstvo dochovaných exemplárov. Používanie pečatidiel, v predchádzajúcich dobách obmedzené na úzke skupiny obyvateľstva, sa rozšírilo na široké vrstvy. Potrebné materiály, drahé kamene a polodrahokamy, zabezpečil import z východu, pre tých, ktorí si to nemohli dovoliť bolo dostupné sklo.

Funkcia a použitie gem bolo v Ríme také isté ako v Grécku. Veľmi často gema slúžila ako pečatidlo, čo bola dôležitá funkcia. Všetky cenné veci, dokumenty a listy boli chránené aplikáciou pečate. O tomto zvyku nachádzame mnohé správy aj v literatúre, napríklad u Plínia Mladšieho, Tacita, Horatia či Senecu.

Bežné v Ríme bolo použitie gem ako ochranných amuletov. Používali sa rôzne nápisy a motívy, napríklad božstvá, často synkretické egyptizujúce a grécko- rímske božstvá. Problematiky amuletov sa dotýka aj Plínius vo svojom diele *Naturalis Historia*. Jeho zápisky opisujú nezvyčajnú poverčivosť v otázke amuletov. Vhodne zvolený kameň, ktorého sila mohla byť ešte podporená výberom vyrezaného motívu, mohla svojho majiteľa ochrániť pred chorobami, uštipnutiami, uhryznutiami, opitosťou či dokonca pred účinkami jedu.

Veľmi módnou záležitosťou sa v Ríme stalo používanie gem na okrasu, miestami by sa dalo nazvať až mániou. Obľúbené boli najmä strieborné a zlaté servisy ozdobené gemami¹⁴. V bohatých domoch sa zamestnávalo špeciálne služobníctvo, ktoré sa o tieto vázy staralo, v prípade ich použitia na hostinách mali sluhovia za úlohu bedlivo nádoby so šperkmi pozorovať a chrániť ich pred pílňami chťivými hosťami. Ozdobné gemy obľubovali aj cisári, ktorí si nimi prikrášľovali odev či topánky. Pokryté gemami býval však aj nábytok, hudobné nástroje, zbrane alebo dokonca steny.

Antické gemy, ktoré sa dochovali boli často sekundárne používané. Obľúbené boli v stredoveku. Zdobili sa nimi modlitebné knižky, kríže, kalichy, skrinky a iné sakrálné predmety. Vtedy sa samozrejme hľadali nové vysvetlenia zobrazených motívov. Z Iulia

---

¹⁴ Richter G. M. A.: *Engraved gems of the Romans*, Phaidon, Londýn, 1971, str.2

Caesara bol svätý Peter, Poseidon a Atena sa premenili na Adama a Evu atd. Z gem dochovaných až dodnes pochádzajú mnohé práve z takýchto cirkevných predmetov¹⁵.

Motívy a objekty, ktoré sa na rímskych gemách objavovali sú veľmi pestré. Ich výpočet zahŕňa božstvá, grécke aj rímske mýty, námety inšpirované inými umeleckými smermi, napríklad sochárstva a maliarstva, ale aj bojové scény a obrazy z každodenného života. Otázkou je, či tieto motívy mali nejaký hlbší význam, alebo špeciálny dôvod, pre ktorý si ich majiteľ gemy vybral. Je dobré si uvedomiť, že Rimania obdivovali grécke umenie, a preto motívy prebraté z gréckych umeleckých diel či mytologické námety nemuseli mať nutne špeciálny význam, jednoducho boli populárne, páčili sa. V niektorých prípadoch je možné vidieť aj hlbšie súvislosti. Napríklad Caesar nosil na svojom pečatidle obraz Venuše, pretože ju považovali za pramatku Iuliovcov¹⁶. Takisto sa považovalo za česť mať na pečatidle obraz slávneho a významného predka. Nepochybne, aj u mytologických scén sa dá nájsť určitá symbolika. Únos Ganymeda alebo Persefony môže znamenať snahu ochrániť svoju dušu pred stratou v okamihu smrti a víťazstvo bohov nad Gigantmi, alebo Grékov nad Amazonkami a barbarmi naznačuje víťazstvo nad smrťou.

Materiálom na výrobu gem boli v prvom rade drahé kamene a polodrahokamy a taktiež sklenené pasty. Rimania obľubovali kamene moderné už od helenizmu. K najpoužívanejším patrili karneol a sard, sardonix, chalcedón a ametyst. Obzvlášť pekné práce sa rezali do granátov, berylov, topásov či peridotov. Zriedkavejšie sa používali smaragdy a zafíre. Červený jaspis, v predchádzajúcich obdobiach nepovšimnutý, sa u Rimanov tešil veľkej obľube. Lacnejšou náhradou kameňov sa stalo sklo. Začalo sa používať koncom republiky a populárne bola za Augusta. Motívy zobrazované na skle mali kamenné predlohy, zachovalo sa niekoľko súprav pozostávajúcich z originálneho kameňa, formy a následnej sklenej kópie¹⁷.

Na rímskych gemách sa vyskytujú aj nápisy. Môžu byť niekoľkých typov. Prvým je signatúra autora. Zachovalo sa asi 40 mien, niektoré sa nachádzajú viac ako na jednej gemy. Druhou skupinou sú mená vlastníkov. Na rozdiel od mien umelcov sa tieto písali tak, aby boli zreteľne viditeľné. Písali sa najmä latinou, niekedy gréckymi písmenami,

---

¹⁵ Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, str.3

¹⁶ Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, str.5

¹⁷ Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, str.6

väčšinou v skrätenej forme. Trochu odlišnou skupinou sú krátke odkazy určené tomu komu bol kameň darovaný. Mohli to byť napríklad krátke vyznania lásky.

Nie veľmi početnú skupinu rímskych republikánskych gem možno rozdeliť na dve časti, etruskizujúce a helenizujúce, podľa toho, či sa na nich prejavujú etruské, alebo grécko- helenistické vplyvy. Napriek tomuto rozdeleniu sa medzi rímskymi republikánskymi gemami nájdu také, ktoré nemožno zaradiť do týchto dvoch skupín, a ktoré vykazujú rôzne regionálne znaky a odlišnosti. Republikánske gemy nevynikajú často umeleckým spracovaním, ale prispievajú k poznaniu čias utvárania rímskeho impéria.

Etruskizujúce gemy ukazujú vplyv etruského umenia na rímsky svet v čase, keď politická moc Etruskov bola už minulosťou. Gemy ovplyvnené etruským umením sú izolovanou skupinou v rímskom umení, štýlovo aj námetmi sa odlišujú od ostatného umenia tej doby, napríklad bronzových zrkadiel či motívov na minciach. Z etruského štýlu zobrazovania skarabeov si zachovali plochú obrazovú plochu. V zobrazovaní figúr sa museli kompozične vysporiadať s kruhovou plochou¹⁸. Z gréckych mýtov sú obľúbení najmä hrdinovia z thébskeho a trójskeho cyklu. Zo scén sa objavuje Ajax nesúci Achillovo telo, drevený trójsky kôň, z ktorého vychádzajú grécky vojaci, Prometheus vyrábajúci ľudí a rôzne náboženské scény zahŕňajúce napríklad obeť či výjavy z veštiarní.

Helenizujúce gemy sú pod vplyvom gréckeho helenistického umenia. Rimania s ním prišli do styku najmä v oblasti Kampánie po druhej Samnitskej vojne koncom 4. stor. pr.Kr.¹⁹. Z námetov sú časté mýtické výjavy, erotické či bakchické scény. Často zobrazovanými božstvami boli Afrodita, Eros, Dionýzos, Fortuna, Victoria, Múzy, Isis a Harpokrates. Obľúbeným hrdinom bol Heracles, ale jeho zobrazenia sa líšia od tých skorších. V tomto období bol zobrazovaný odpočívajúci či opitý, na rozdiel od obrazov jeho hrdinských skutkov obľúbených predtým. Okrem mytologických scén sa objavujú výjavy z každodenného života.

Najväčším rozdielom oproti predchádzajúcim obdobiam počas rímskeho cisárstva je, že gemy a pečatidlá neboli už len výsadou bohatých, ale stali sa veľmi rozšírenými.

---

¹⁸ Zazoff P.: Die Antiken Gemmen, Mníchov, 1983, str. 274

¹⁹ Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, str. 17

Aj pri posudzovaní rozmanitých motívov, ktoré sa v tomto období používali, treba prihliadať na to, že gemy boli súkromným vlastníctvom jednotlivcov. Tieto motívy sú preto veľmi zaujímavé, lebo ukazujú čo obyčajní Rimania považovali za pekné, prípadne vhodné nosiť ako svoju pečať.

Motívy, ktoré sa v tomto období používali, boli veľmi pestré. Zobrazovali sa bohovia, hrdinovia mýtov, scény z každodenného života, zvieratá skutočné aj bájne, neživé predmety, nápisy rôzneho charakteru, portréty Grékov a Rimanov.

Výpočet božstiev, ktoré sa v tomto období objavujú na gemách sa snáď rovná množstvu božstiev, ktoré boli v tom čase v Ríme známe a uctievané. Venuša (Afrodita) a Eros patrili medzi najobľúbenejšie.

2.2. Typy zobrazení Afrodity a Venuše na rímskych gemách

Venuša Victrix

Motív Venuše Victrix sa uplatňoval najmä v drobnom umení, na minciach, gemách a reliéfoch. Tento typ patrí medzi najobľúbenejšie motívy na rímskych gemách, a to už od neskorej republiky až do neskorého cisárstva. Medzi zobrazeniami Afrodity/Venuše ide o motív najpoužívanejší. Obľuba Venuše vzrástla za Sullu, ktorý ju považoval za svoju patrónku a veril, že mu prináša víťazstvá. To isté platí aj pre Caesara, ktorému navyše podľa mýtu bola Venuša pramatkou. Od tej doby nevyšiel motív z módy.

Samozrejme, aj jednotlivé zobrazenia v rámci typu Venuše Victrix sa navzájom odlišujú. Typicky a najčastejšie je bohyňa zobrazená z trojštvrťového pohľadu zozadu (22, 24, 25, 27, 28, 31-33, 35, 36). Jednou rukou (obvykle to je pravica) sa opiera o stĺpik (23, 25- 29, 31-33, 35-38), niekedy je stĺpik nahradený hermou (24) či stromom (22), pod ktorým bohyňa stojí, alebo stojí stĺpik obďaleč a je na ňom niečo položené. Menej časté sú frontálne postoje bohyne (26, 34, 38), zobrazenie z profilu (37). Venuša Victrix býva väčšinou nahá s dolnou polovicou tela prekrytou priesvitným plášťom. Objavuje sa aj typ s pásom látky okolo hrude (38).

K typu Venuše Victrix patria zbrane. Najčastejšie sú to helma, kopija a štít. Helmu drží väčšinou Venuša v natiahnutej ľavej ruke (22, 24, 26, 27, 29, 31, 35- 38), ojedinele

jej ju podáva Eros (26, 33), alebo je položená na zemi (32). Štít býva položený na zemi, alebo opretý o stĺpik, prípadne strom (22, 23, 32, 34, 35, 37, 38). Kopiju môže bohyňa držať v ruke, alebo býva, podobne ako štít, uložená vedľa (22, 23, 29, 35, 37, 38). Menej častou zbraňou je meč, prípadne pošva meča (28).

Okrem týchto predmetov nachádzame v zobrazeniach Venuše Victrix aj iné, menej obvyklé. Jednými z nich sú žezlo a jablko, ktoré buď bohyňa drží (25), alebo jej ich ponúka Eros (26). Ďalšími predmetmi, ktoré nachádzame na gemách s Venušou Victrix sú veniec a roh hojnosti (33, 34). Veniec býva umiestnený v rukách bohyne (23), alebo jej ho prináša Viktória (32). Palmová ratolesť je ďalšou alternatívou vo Venušiných rukách (24, 26, 32).

Venuši Victrix často robí spoločnosť Eros. Môže byť jeden (29, 33, 36), alebo ich býva aj viac (26). Okrem Erosa sa pri Venuši objavuje ešte Viktória (32).

Afrodita Anadyomene

Prívlastok Anadyomene označuje Afroditu vynárajúcu sa z mora a tento motív súvisí s mýtom o zrodení Afrodity z morskej peny. V mnohých nahých typoch zobrazenia Afrodity je možné Anadyomene rozpoznať podľa charakteristickej črty, ktorou je žmýkanie si vlasov. Motív sa veľmi rozšíril a vznikli aj mnohé jeho variácie v plastike. Niektoré diela zachytávajú zrodenú bohyňu ako práve vystupuje z vody, alebo je ešte čiastočne vo vode, iné zobrazujú Afroditu už v piesku na pláži.

Na rímskych gemách je typ Afrodity Anadyomene veľmi obľúbený a to najmä v cisárskom období. Vyskytuje sa už od raného principátu, jeho obľuba vzrastá počas stredného cisárstva a nezaniká ani v neskorých obdobiach.

Afrodita je zobrazovaná frontálne. Môže byť nahá (21, 39, 40), ale často má spodnú polovicu tela ovinutú ľahkým priesvitným plášťom (41- 45). Vo všetkých prípadoch má Afrodita zdvihnuté ruky a žmýka si z vlasov morskú vodu a penu. Niekedy je toto gesto interpretované ako prehadzovanie si vlasov cez plecia. Niekedy býva motív doplnený nápisom (40). Ojedinele sa Afrodita Anadyomene nachádza v chráme, ktorý môže mať v tympanóne umiestnený kosáčik mesiaca a v priečelí dva kanelované stĺpy.

Afroditu Anadyomene často sprevádza Eros. V tomto prípade sa teda nejedná o Erosa, syna Afrodity, keďže je prítomný pri zrodení bohyně, ale o akúsi prasilu, ktorú zmieňuje Hesiodos. Pri Afrodite Anadyomene býva buď jeden Eros (39, 45), alebo niekoľkí (43). Eroti mávajú v rukách rôzne predmety, najčastejšie zrkadlá (39, 45), ktoré ponúkajú práve zrodenej bohyni. Ďalšou vecou býva pochodeň (39) a trojzubec (43). Eroti môžu bohyni pridržiavať okraje plášt'a, ktorým si prikrýva boky (43). Objavuje sa aj Eros jazdiaci na delfinovi (43). Ojedinele sa vyskytujú aj iné doplnky Afrodity Anadyomene, ako napríklad koza ohrýzajúca mladý stromček (45).

Motív Afrodity Anadyomene bol veľmi rozšírený už v helenizme, počas ktorého sa vyvinuli jeho rôzne variácie. Typ Anadyomene sa hojne vyskytuje v plastike, ale aj v nástennom maliarstve. Jedným z najznámejších zobrazení Afrodity Anadyomene je slávny obraz od Apella, jedného z najväčších maliarov 4. stor. pr.Kr. Dielo sa v origináli nezachovalo a napriek mnohopočetným zmienkam v literatúre existuje len matná predstava ako v skutočnosti vyzeral. Dnes prevládajúci názor je, že bohyňa bola zobrazená presne v momente kedy sa vynorila z mora. Spodnú polovicu tela mala mať ešte vo vode a zahalenú priehľadnou látkou. Oboma rukami si z mokrych vlasov žmýkala vodu a morskú penu²⁰.

Afrodita rozväzujúca si sandálu

Afrodita rozväzujúca si sandálu je typom obľúbeným v helenizme a neskôr počas celej rímskej doby, aj keď doložená je už na vázovom maliarstve klasickej doby. Motív je výrazný v plastike, bronzovej i mramorovej. Prenáša sa aj do terakoty. V rímskej dobe je tiež veľmi obľúbený v drobnom umení. Zachytáva bohyňu pred kúpeľom v momente kedy si vyzúva obuv. Stojí na jednej nohe, druhú nohu má zdvihnutú a rukou sa snaží rozviazať remienky na sandále. Celé telo má naklonené tak, aby si rukou dočiahla k nohe. Aby zachovala stabilitu, druhou rukou sa často o niečo opiera.

Na gemách býva zobrazená z profilu (17, 47- 49). Okrem obuvi býva nahá. Stojí na ľavej nohe a ľavou rukou sa snaží uvoľniť topánku na zdvihnutej pokrčenej pravej nohe. Pravou rukou sa podopiera o hermovku pred sebou (47), alebo jej ako opora slúži lodné veslo (48, 49). Objavuje sa tiež žriedlo v podobe stĺpika s levou hlavou, z ktorého

---

²⁰ LIMC II: Aphrodite, Robert Fleischer, str. 54

vyteká voda (17). Motív na gеме môže byť rozlične doplnený, napríklad dvojicou osemcípich hviezd a dvoma symetricky uloženými hlavami božstiev- Seléne s kosáčikom mesiaca a Héliá so slnečnými lúčmi (47). Motívy na gеме bývajú doplnené aj sekundárne, napríklad o nádrž s vodou (17). Objavuje sa tiež Eros, ktorý môže držať napríklad veniec, alebo naberá vodu do nádoby (17). Afrodita máva niekedy vlasy ozdobené pásikom látky.

Čupiaci Afrodita

Motív čupiacej Afrodity býva, podobne ako typ Afrodity zaväzujúcej si sandálu, spájaný s kúpeľom bohyne. V tomto prípade je však bohyňa prekvapená nahá pri kúpaní, čomu zodpovedá aj jej póza. Afrodita čupí, jedno koleno smeruje hore, druhou nohou takmer kľáči. Pravá ruka obvykle smeruje k protiľahlému ramenu, čím si zakrýva prsia, druhú ruku má voľne položenú cez stehno a zakrýva si lono.

Rozšíreným sa stal motív od poslednej štvrtiny 5. stor. pr.Kr. Motív sa vyskytuje aj v drobnom umení, hoci na gemách nie je taký frekventovaný, ako napríklad Afrodita Anadyomene. Populárny bol v Ríme najmä počas raného- stredného cisárstva. Bohyňa môže byť zobrazená spredu (55), z profilu (56) aj z trojštvrťového pohľadu zozadu (57). Obyčajne jej pravé koleno smeruje hore a ľavým takmer kľáči na zemi (55, 56), ale môže to byť aj naopak (57). Vyskytujú sa typy s plášťom, ktorý povieva okolo Afroditinej postavy (55). Často drží čupiaci Afrodita v ruke nádobu, ktorú zrejme používala pri kúpeľi (56, 57). Vlasy má čupiaci Afrodita vysoko vyčesané a zviazané do drdola, aby si ich vo vode nenamočila.

Typy Afrodity podľa predlohy v plastike

Medzi zobrazeniami Afrodity/ Venuše na gemách sa nachádzajú také, ktoré vychádzajú zo známych typov plastík, ktoré majú isté spoločné znaky. Ide o zobrazenia nahej Venuše, stojí s mierne vytočenou voľnou nohou, hlavu má viac či menej otočenú do strany. Jednou rukou si zakrýva lono, poloha druhej ruky sa mení. Jedná sa o zobrazenia Venuše Pudica. Typy Kapitolskej Venuše a Venuše Medici držia druhú ruku pred hrud'ou. Pôvod týchto zobrazení a ich variácií je možné vidieť už v prvom monumentálnom spracovaní nahej bohyne, Afrodite Knidskej, ktorú vytvoril Praxiteles.

Zobrazení Kapitolskej Venuše a Venuše Medici je mnoho vo všetkých druhoch umenia. Oba typy nie je vždy jednoduché rozlíšiť, odlišujú ich rôzne polohy rúk a natočenie nôh a tiež odlišné hlavy.

Aj na gemách je ťažké rozlíšiť jednotlivé typy, ak to vôbec ide. Vyskytujú sa počas celého rímskeho cisárstva. Venuša býva zobrazená frontálne, niekedy jej z ramien splýva jemný plášť (51), alebo si ním prikrýva lono (54). Vyskytuje sa Venuša Medici (51), aj Kapitolská Venuša (52, 54). Niekedy je gema doplnená nápisom (54), občas sa pri Venuši objaví vtáčik (51).

Menej frekventované typy

Venuša Pudica, ktorá nezodpovedá typom Medici a Kapitolskej Venuše. Ide o nahú ženskú postavu. Voľnú pravú nohu má mierne vytočenú do strany. Ľavou rukou si v lone pridržiava plášť, ktorého druhý koniec má omotaný okolo pravého ramena. Pravou rukou si Venuša zakrýva prsia²¹. Plášť jej vo veľkom oblúku povieva za telom. Vlasy má vyčesané a rozdelené do dvoch prameňov, jeden jej splýva na ľavé plece (20).

Jazdiaca Afrodita. Motív božstva jazdiaceho dámskym spôsobom je charakteristické pre božstvá pochádzajúce z východu, tak ako Afrodita. Obrazy Afrodity jazdiacej na rozličných zvieratá sa objavujú od 6. stor. pr.Kr. Motív Afrodity jazdiacej na baranovi poukazuje na astrálnu funkciu bohyně, napríklad ako paniu Večernice²². Zobrazenia tohto typu majú zrejme pôvod v kultovej soche Afrodity Pandemos, ktorá stála v jej chráme na juhozápadnej strane aténskej Akropole. Rovnaká sa uctievala aj v Elide, tam stála socha Afrodity jazdiacej na baranovi, ktorú vytvoril Skopas. Typ sa vyskytuje na gemách, bohynia sedí z boku na baranovi a cvála cez more. Obraz môže byť doplnený rôznymi atribútmi, napríklad pochodňou, ktorú drží v ľavej ruke (19). V pravici zvierá cíp svojho plášťa, ktorý za ňou v rýchlosti povieva. Bohynia býva ozdobená, napríklad náramkami. Afrodita býva sprevádzaná Erotkom, ktorý za ňou pláva v mori. Na gemách sa objavujú aj mytologické zvieratá, napríklad Afrodita jazdiaca na hypocampoch (18). Bohynia opäť jazdí dámskym spôsobom, opraty drží v pravej ruke. Spodnú časť tela má zahalenú v plášti. Pred Afroditou pláva v mori Eros.

---

²¹ LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, str. 204

²² LIMC II: Aphrodite, Robert Fleischer, str. 98

Sediaca Afrodita. Zobrazenia sediacej Afrodity sú veľmi rozličné, napriek tomu, že nie sú veľmi početné, a je ťažké ich rozdeliť do nejakých presne vymedzených typov. Sediacu Afroditu je od ostatných božstiev tiež ťažko odlíšiť, pokiaľ pri sebe nemá typické atribúty, alebo sprievodné osoby. Identifikovať sa dá aj podľa nemnohých zachovaných predlôh v plastike, prípadne literárnych zmienkach o nezachovaných dielach. Výskyt sediacych sôch nadväzuje na archaický kult a aj v neskorších obdobiach poukazuje na starobylý pôvod božstva²³. Typ tróniacej bohyne(30, 46) objavujúcej sa na gemách má len vzácné analógie v plastike. Bohyňa sedáva na ozdobenom tróne bez chrbtovej opierky. Na hlave má vavrínový veniec, je zobrazená z profilu a spodnú polovicu tela má zahalenú v ľahkom plášti. Ľavou rukou sa opiera o trón, pravícu vystiera k štítu na ktorom je vyrytá Medúza. Pred ňou stojí na podstavci váza (46).

Afrodita s inými božstvami a mytologickými postavami

Afrodita sa objavuje pomerne často tiež s ostatnými bohmi, prípadne aj smrteľníkmi spätými s ňou podľa mýtu. V prvom rade treba spomenúť Afroditinu prítomnosť na zobrazeniach zhromaždenia bohov, do ktorého ako jedna z Olympanov nepochybne patrí. Na gemách býva toto spoločenstvo bohov usporiadané v niekoľkých rovinách nad sebou, bohovia medzi sebou tvoria skupinky. Zobrazenie môže byť doplnené nápisom (1).

Afrodita sa tiež objavuje v spoločnosti vládcu bohov Dia. Na gemách sprevádza bohyňa lásky tróniaceho Dia, za ktorým sedí jeho emblémový vták orol. Obaja majú dolnú polovicu tela zakrytú v plášťoch. Afrodita a Zeus si dôverne vzájomne kladú ruky okolo pliec. Celý výjav dopĺňa Eros (7).

Afrodita sa často objavuje v spoločnosti svojho milenca Aresa. Bohyňa býva nahá, okrem plášťa okolo bokov(2, 6, 8). Ares sa objavuje nahý len s helmou (2), alebo odetý v pancieri(8) a vždy ozbrojený. Milenci na seba upierajú pohľady (2, 8). Na zobrazeniach ich sprevádza Eros (2, 8) a objavuje sa aj Victoria ako sa medzi nimi vznáša (8). Na gemách sa objavujú aj nápisy (2). Afrodita s Aresom sa objavujú v skupine s neidentifikovaným nahým mladíkom (6). Postava Afrodity v skupine s

---

²³ LIMC II: Aphrodite, Robert Fleischer, str. 88

Areom sa odvodzuje od plastiky Afrodity Mélskej (2), ktorá mala stáť v súsoší práve s bohom vojnového ošiaľu.

V symbolickom zobrazení sa vedľa Afrodity vyskytuje Pudicitia. „Mravnosť“ býva okrídlená a snaží sa od bohyně utiecť (3, 4). Afrodita ju chytá za ruku a snaží sa ju zadržať. Scéna býva doplnená horiacim oltárom, Priapom s košíkom ovocia a maskou bradatého muža (3).

Na gemách vídať Afroditu v spoločnosti svojho smrteľného milenca, o ktorého sa musela deliť s Persefonou. Zobrazujú sa v objatí na spoločnom ležadle. Spoločnosť im robí Eros, a v pozadí stojí mladá dievča s truhlicou v rukách, pravdepodobne sa jedná o Persefonu. Pri jej nohách vidno psa (5).

Dôležitú úlohu zohrala Afrodita v mýte o trójskej vojne. Často býva zobrazovaný Paridov súd, ktorý bol takmer na jej počiatku. Na týchto zobrazeniach sedí na jednej strane Paris so zlatým jablkom, naproti nemu stoja tri rozhádané bohyně(11, 13). Afrodita býva zobrazená nahá (11), alebo s plášťom okolo bokov (13), môže mať v ruke veniec (11). Aténa stojí v plnej zbroji(11, 13), Héra býva oblečená, s odznakom svojej moci žezlom (13). Niekedy sa Afrodita objavuje len v spoločnosti Parida (12).

2.3. Katalóg rímskych gem so zobrazením Afrodity a Venuše

1. Sard, trochu obhorená, 29x23mm, Britské múzeum,

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 51

Zhromaždenie bohov. Usporiadané v niekoľkých radoch. V strede na vrchu sa nachádza Zeus s Aténou na jednej strane a Hérkou na druhej. V ďalšej rade pod nimi je najskôr umiestnená skupinka niekoľkých bohýň, nasleduje Afrodita s Erosom držiaca luk a Apolón hrajúci na lýru. O úroveň nižšie stoja Hádes, Ares v plnej zbroji, Persefona s Demeter, ktorá drží snop obilia a nakoniec Hermes držiaci kerykeion. Zhromaždenie uzatvára celkom dole Poseidon s jeho trojzubcom. V strede je grécky nápis: „Zhromaždenie bohov“ rozdelený do štyroch riadkov. Jednotlivé skupiny majú samostatne vyznačenú úroveň terénu, okrem najvyššej trojice a Afrodity, možno aby sa naznačila nebeská sféra ich pôsobenia. Rímske cisárstvo.

2. Červený jaspis, 19x15mm, Britské múzeum

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 124

Ares a Afrodita. Stoja tvárou v tvár jeden druhému, v pozadí sa nachádza Eros so zapálenou pochodňou. Afrodita má jednu nohu vyloženú na nízkom oltárikú a obe ruky ňahuje k Areovi. Spodnú časť tela má zahalenú plášťom. Ares stojí nahý, na hlave má helmu a na ramene na remeni zavesený štít. V poli sa nachádza nápis: MCIAETCS ERSS (Marcia et Caius...) Postava Afrodity pripomína Afroditu Mélsku, objavujú sa domnienky, že Afrodita Mélska tvorila súsošie so sochou Area. Rímske cisárstvo.

3. Sardonyx, pozostáva z dvoch vrstiev, 30x37mm, Cabinet des Medailles, Paríž

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 224

Pudicitia utekajúca od Venuše. Okrídlená Pudicitia má na sebe krátky prepásaný chitón, uteká smerom doprava. Venuša ju drží za pravú ruku a snaží sa zadržať ju. Medzi nimi je bradatá maska a pred Pudicitiou stojí horiaci oltár. Venuša má na spodnej časti tela ľahko omotaný plášť. Za ňou stojí Priapos s košíkom ovocia. Rímske cisárstvo.

4. Chalcedón, 15x22mm, Cabinet des Medailles, Paríž

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 225

Pudicitia utekajúca od Venuše. Podobná ako predchádzajúca, len pred Pudicitiou chýba oltár. Rímske cisárstvo.

5. Sklo, 30x24mm, súkromná zbierka

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 703

Afrodita a Adonis. Ukazuje bohyňu a Adonida v objatí. On napoly leží na ležadle, na okraji ktorého Afrodita sedí. Pri nohách ležadla stojí malý Eros, opodiaľ stojí dievča, možno Persefona, ktorá drží kazetu. Pri jej nohách vidno psa. Nad scénou je podpis: Sostratos. Rímske cisárstvo.

6. Jaspis, 18x17,5x3,5mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,

Mníchov, 1969, č. 2971

Strana a: Tri ženské postavy odeté v plášťoch, v rukách držia nezreteľné predmety, možno pochodne. V poli nad nimi sú vyobrazené busty Hélia a Seléne a päť hviezd. Po oboch stranách sú palmové ratolesti.

Strana b: Tri božstvá. Bojovník, Ares, v pancieri, s helmou, kopijou a štítom. V strede stojí ženská postava (Afrodita) so žezlom, na konci nahý mladík. Neskoré cisárstvo.

7. Karneol, 15,4x10,4x4,3mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 758

Jupiter a Venuša. Tróniaci Jupiter je zobrazený frontálne. Cez rameno má prehodený plášť, ktorý mu zakrýva dolnú polovicu tela. Tvár mu pokrýva hustá brada. Hlavu otáča k Venuši, s ktorou si vzájomne kladú ruky okolo pliec. Bohyňa je nahá, okrem šatky okolo bokou, ktorú si voľnou rukou ťahá do strany. Vlasy má upravené, na temene zviazané do uzla. Vedľa Jupitera stojí Eros, ktorý je otočený k nemu. Jednou rukou sa opiera o bok, v druhej drží thyrsos. V záhlaví Jupiterovho trónu sedí orol. Rané- stredné cisárstvo.

8. Sklo, 36,8x29,2x4,2mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 1428

Mars a Venuša. Obaja stoja z frontálneho pohľadu, hlavy majú otočené jeden na druhého. Mars je odetý v pancieri, na hlave má helmu. V pravej ruke drží kopiju, ľavou zľahka spočíva na štíte. Venuša je nahá, okrem šatky okolo nôh, obe ruky má zložené za chrbtom. Vedľa nej stojí malý Eros, ktorý vysoko dvíha pochodeň. Medzi Martom a Venušou sa voľne vznáša Victoria. Stredné- neskoré cisárstvo

9. Fragment zo sardonyxu, 33mm, Metropolitné múzeum, New York

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 145

Afrodita s dvoma slúžkami. Afrodita sedí uprostred na kameni, slúžky sa snažia pochytať Erotkov. Kompozícia je rovnaká ako u predchádzajúcej gemy, s niekoľkými odlišnosťami. Bohyňa sedí vzpriamenejšie, ľavú nohu má viac natiahnutú. Slúžka vpravo má na sebe chitón aj himatón. Na spodnej strane boli doplnené florálne ornamenty. Rímske cisárstvo.

10. Sardonyx, 24mm, Národné múzeum, Neapol

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 144

Afrodita s dvoma slúžkami a tromi malými Erotkami. Afrodita sedí uprostred scény na kameni. Je zobrazená z trojštvrťového pohľadu. Pravou rukou pridržia veko schránky,

v ktorej je malý Eros. Slúžky sa snažia chytiť zvyšných dvoch Erotkov, ktorým sa podarilo utiecť na strom. Jedna zo žien, z trojštvrťového pohľadu zozadu sa snaží dostať Erotu dole pomocou palice, druhá, zobrazená z profilu vystiera obe ruky aby chytila druhého, ktorý letí smerom k nej. Bohyňa aj obe ženy majú okolo tela ľahko omotaný plášť, a všetky majú náramky, Afrodita má ešte okrem toho náhrdelník. Erotkovia sú nahí. Línia zeme je hrubo vyznačená. Kompozícia bola pravdepodobne inšpirovaná helenistickou maľbou. Rímske cisárstvo.

11. Karneol, 42x22mm, Národné múzeum, Atény

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 293

Paridov súd. Paris sedí na kameni pod stromom a v pravej natiahnutej ruke drží zlaté jablko. Pred ním stoja tri bohyne, ktoré má rozsúdiť. Prvá je nahá Afrodita s vencom v jednej ruke, nasleduje Héra oblečená do chitónu a nakoniec Aténa v plnej zbroji, má helmu, kyrys, štít, kopiju a meč. Na zemi rastú rastlinky. Rímske cisárstvo.

12. Fragment zo sardonyxu, 11x23mm, Britské múzeum

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 638

Afrodita a Paris(?). Všetko čo vidno je ženská hlava a oproti nej hlava s frýžskou čiapkou a pravá ruka dvíhajúca kus drapérie. Nad nimi je vetva so zaveseným tulcom. Na pravej strane je niekoľko gréckych písmen. Rímske cisárstvo.

13. Karneol, 15,5x12,5x3mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2707

Paridov súd. Paris orientálneho typu sedí na stoličke, pred ním stoja tri bohyne. Ako prvá je Héra so žezlom, v strede je polo obnažená Afrodita a na konci stojí Aténa s helmou na hlave, štítom a kopijou. Neskoré cisárstvo.

14. Sardonyx, v dvoch vrstvách, zasadená v smaltovanom rámku, 30x35mm,
Cabinet des Medailles, Paríž

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 140

Afrodita s malými Erotkami. Afrodita sediaci pod stromom, okolo nej sú traja malí Eroti a na okraji stojí Silenos. Bohyňa má spodnú polovicu tela zahalenú plášťom. Jeden z Erotkov jej sedí na lone, druhý na báze v tvare kameňa, tento drží pár činelov, tretí sedí na zemi, s jednou rukou vystretou sa naťahuje po zábavke svojho brata. Silenos stojí

na ľavom okraji, nakláňa sa dopredu, ľavou rukou sa pridŕžiava vetvy stromu a pokojne pozoruje scénu pred sebou. Na spodku sú ďalšie činely, syrinx a ryba. Rímske cisárstvo.

15. Sard, 15x12mm, Britské múzeum

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 147

Afrodita a Eros. Afrodita sedí na štvorhrannej báze. Pravú ruku má natiahnutú, ľavú o niečo nižšie vystiera k Erotovi, ktorý stojí pred ňou a natáhuje luk. Bohyňa zrejme vyzýva svojho syna aby na niekoho vystrelil. Afrodita má plášť na spodnej časti tela, Eros je nahý. Úroveň zeme je pre obe postavy naznačená samostatnými odlišnými líniami. Podobná scéna sa objavuje aj na hlinenom pečatidle zo Selinutu a tiež na helenistickej gеме z Britského múzea. Rímske cisárstvo.

16. Karneol, 17x23mm, Britské múzeum

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 653

Afrodita a Eros. Afrodita sedí na kameni, pravú ruku má zdvihnutú, Eros letí k nej. Okolo nôh má ľahko omotaný plášť a je ozdobená náhrdelníkom, náušnicami a náramkami. Dole sa zachovala signatúra, meno umelca: Aulos. Rímske cisárstvo.

17. Sardonyx, v dvoch vrstvách, zasadená v smaltovanom rámi, 70x57mm, Cabinet des Medailles, Paríž, veľká spodná nádoba je moderným doplnkom

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 139

Afrodita pripravujúca sa na kúpeľ. Afrodita sa pripravuje na kúpeľ vo fontáne, práve si pravou rukou vyzúva topánku na ľavej nohe a pritom sa druhou rukou opiera o stĺpik fontány. Okrem plášťa prehodeného cez ľavú ruku je nahá. Oproti nej stojí Eros zaujatý plnením nádoby vodou, ktorú chrlí levia hlava fontány. Rímske cisárstvo

18. Sardonyx, pozostáva z dvoch vrstiev, 17x21mm, Cabinet des Medailles, Paríž

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 141

Afrodita jazdiaca na hypocampoch. Afrodita prekonáva oceán idúc na dvoch hypocampoch, opraty drží v pravej ruke. Plášť má len veľmi voľne ovinutý okolo tela. Vo vode v popredí pláva malý Eros. Voda je naznačená zvlňenými líniami. Rímske cisárstvo.

19. Sardonyx, ulomený pravý horný okraj, 25x20mm, Národné múzeum, Neapol

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 146

Afrodita Epitragia. Bohyňa sedí dámskym spôsobom na baranovi a cvála na ňom cez more. V ľavej ruke drží prevrátenú pochodeň, v pravej cíp svojho plášťa, v ktorom má zahalenú spodnú časť tela a zvyšok povieva vo vetre. Na oboch ramenách má náramky. Za Afroditou pláva v mori malý Eros. Rímske cisárstvo.

20. Červený karneol, 15,8x12,5x3,9mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2489

Venuša Pudica. Nahá stojaca ženská postava. Okolo nej v oblúku povieva plášť. Jeden koniec má ovinutý okolo pravého predlaktia. Druhou rukou si kúskom látky zakrýva lono, zvyšok plášťa splýva bohyni popri nohách. Neskoré cisárstvo.

21. Karneol, 17,7x11,6x3,8mm, Štátne múzeum Berlín

Zwierlein- Diehl E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band II, Prestel
Verlag Munchen, Mníchov, 1969, č. 455

Venuša v chráme. Venuša stojí nahá, obe ramená zdvíha aby si upravila vlasy. Pravú ruku má o niečo nižšie než ľavú. Chrám stojí na trojstupňovom pódiu. V priečelí sú dva kanelované stĺpy. Pätky a hlavice stĺpov sú zdobené perlovcom, ktorý sa nachádza tiež na spodnej strane tympanónu. V štíte sa nachádza kosáčik mesiaca. Rané cisárstvo.

22. Sardonyx, z troch vrstiev, 24x20mm, Cabinet des Medailles, Paríž

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 142

Venuša Victrix. Bohyňa stojí pod stromom, v jednej ruke drží helmu, v druhej zvierajú kopiju. Z jedného ramena jej splýva himatón, vedľa nej je opretý štít. Naznačená je línia zeme. Rímske cisárstvo.

23. Jaspis, 10x13mm, Cabinet des Medailles, Paríž

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 143

Venuša Victrix. Pohľad na bohyňu zozadu, hlavu má otočenú z profilu. Tvár skláňa k stĺpu, v oboch rukách drží vence. Vedľa nej je štít s reliéfnou hlavou a kopija. Rímske cisárstvo.

24. Karneol, 12,6x10x3,4mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2283

Venuša Victrix. Bohyňa stojí v trojštvrťovom pohľade zozadu, spodnú časť tela má zahalenú v plášti. Lakeť má opretý o Priapa- hermovku. V jednej ruke drží palmovú ratolesť, v druhej má helmu. Rané- stredné cisárstvo.

25. Červený jaspis, 13x1x2mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2490

Venuša Victrix. Bohyňa stojí chrbtom z trojštvrťového pohľadu, hlavu má otočenú z profilu. Dolnú časť tela a lakeť má odetý v plášti. Pravým laktom sa opiera o stĺpik, v tejto ruke drží žezlo, v druhej jablko. Neskoré cisárstvo.

26. Lápís lazuli, zasadený v modernom zlatom ráme, 16,5x14x2,9mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2491

Strana a: Venuša Victrix. Bohyňa stojí spredu, nohy má prekrížené. Jednou rukou sa opiera o stĺpik neďaleko nej, v tejto ruke drží palmovú ratolesť, v druhej ruke má pripravenú helmu. Vedľa Venuše stoja dvaja malí Eroti, jeden ponúka bohyni jablko, druhý helmu.

Strana b: nápis: VENVS/VIC/TRIX. Neskoré cisárstvo.

27. Plasma, 10,9x7,2x3,1mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2492

Venuša Victrix. Bohyňa stojí chrbtom z trojštvrťového pohľadu, hlavu má otočenú z profilu. Pravou rukou sa opiera o stĺpik, v natiahnutej ľavici drží helmu. Neskoré cisárstvo.

28. Karneol, 10,3x9x2,8mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2493

Venuša Victrix. Bohyňa je zobrazená po stehná v typickej póze. Vo vystretej ruke drží pošvu meča. Neskoré cisárstvo.

29. Plasma, 9,2x7,4x2,9mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,

Mníchov, 1969, č. 2494

Venuša Victrix. Bohyňa je zobrazená v typickej polohe. V ruke, ktorou sa podopiera o stĺpik drží kopiju, v druhej natiahnutej ruke má helmu. Pred Venušou stojí Eros so zdvihnutou rukou. Neskoré cisárstvo.

30. Praser, 10,7x9,2x3,3mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 254

Venuša. Venuša sedí na ovenčenom oltári. Oblečený má dlhý chitón a plášť, vlasy má zvinuté, upevnené na temene do drdola a má diadém. V jednej ruke drží pred sebou helmu, v druhej kopiju a na nízkom podstavci pred ňou je položený štít. Za oltárom stojí stĺpik, na ktorom je položená váza a okolo neho je prevesená pošva s mečom. Neskorá republika- rané cisárstvo.

31. Sklo, 12,8x10,4x2,1mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 796

Venuša Victrix. Postava je zobrazená z trojštvrťového pohľadu (od chrbta), pričom hlava a nohy sú z profilu. Ľavú nohu má bohyňa pokrčenú v kolene, pravým laktom sa opiera o stĺpik. V tejto ruke drží kopiju, na natiahnutej ľavici má položenú helmu. Okolo nôh má ovinutý plášť. Vlasy jej zdobí diadém zviazaný na temene do uzla, z ktorého sa rozbiehajú dve stuhy. Rané- stredné cisárstvo.

32. Chalcedón, 10,7x9,5x3,1mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 797

Venuša Victrix. Pohľad na Venušu je trojštvrťový od chrbta. Pravou rukou sa opiera o stĺpik. Okolo bokov má omotaný plášť, ktorého koniec je upevnený pravou rukou. V tejto drží tiež palmovú ratolesť. Na natiahnutej ľavej ruke jej stojí okrídlená Viktória, ktorá bohyni ponúka veniec. Pred Venušou je na zemi opretý štít a helma. Rané- stredné cisárstvo.

33. Jaspis, 11,4x9x2mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 798

Venuša Victrix. Opät' z trojštvrťového pohľadu. Pravou rukou sa opiera o stĺpik. V tejto ruke drží žezlo a v ľavej ruke roh hojnosti. Pred Venušou stojí Eros, ktorý jej podáva helmu. Za postavou bohyne stojí na podstavci soška Priapa s plášťom prehodeným cez chrbát. Rané- stredné cisárstvo.

34. Sklo, 11,1x8,7x3,7mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, 799

Venuša Victrix. Polonahá postava z trojštvrťového frontálneho pohľadu. Pri bohyni je opretý štít, na ktorom spočíva jej ruka. V druhej ruke drží roh hojnosti. Hlavu má otočenú, vlasy stočené a zviazané na temene. Rané- stredné cisárstvo.

35. Karneol, 10,8x5,8x3,3mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 1446

Venuša Victrix. Postava z trojštvrťového pohľadu zozadu. Venuša je nahá, okrem plášťa okolo nôh. Pravým lakt'om sa opiera o stĺpik a v ruke drží kopiju. V ľavej vystretej ruke má helmu. Pred bohyňou je opretý štít. Stredné- neskoré cisárstvo

36. Achát, 22,1x16,2x4,8mm, Rheinischen Landesmuseum, Bonn

Platz- Horster G.: Die Antiken Gemmen In Rheinischen Landesmuseum Bonn, Rheinland Verlag GmbH, Bonn, 1984, č. 3

Venuša Victrix. Stojí z trojštvrťového pohľadu zozadu. Pravým lakt'om sa opiera o stĺpik, v natiahnutej ľavej ruke drží helmu, na ktorej spočíva jej pohľad. Tvár je vykreslená schematicky, lemujú ju vlasy vzadu stiahnuté do uzla. Spodnú časť tela má Venuša zahalenú ľahkým plášťom, ale jej pozadie ostáva odhalené. Pred Venušou poletuje Eros, ktorý k nej naťahuje jednu ruku. V druhej drží Thyrsos. Stredné- neskoré cisárstvo.

37. Karneol, 13,6x12,1x3mm, Rheinischen Landesmuseum, Bonn

Platz- Horster G.: Die Antiken Gemmen In Rheinischen Landesmuseum Bonn, Rheinland Verlag GmbH, Bonn, 1984, č. 4

Venuša Victrix. Stojí z profilu, jednu ruku si opiera o stĺpik, v natiahnutej druhej drží helmu. Pred bohyňou je položený štít, pri ktorom končí hrot kopije opretej o stĺpik. Venuša je nahá, len cez chrbát má prehodený ľahký plášť. Stredné- neskoré cisárstvo.

38. Krištál', 28,6x16mm, Rheinischen Landesmuseum, Bonn

Platz- Horster G.: Die Antiken Gemmen In Rheinischen Landesmuseum Bonn,
Rheinland Verlag GmbH, Bonn, 1984, č. 69

Venuša Victrix. Stojí z frontálneho pohľadu. Hruď má zahalenú pásom látky, spodnú časť tela jej zakrýva plášť. Pravým laktom sa opiera o stĺpik, v natiahnutej ľavici drží helmu. O pravý lakeť a stĺpik má opretú kopiju, ktorá smeruje našikmo poza Venušino telo. Vedľa stĺpika je položený štít. Vlasy zopnuté do uzla má ozdobené diadémom. Stredné- neskoré cisárstvo.

39. Karneol, 13,8x10,3x3,2mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2175

Afrodita Anadyomene. Nahá bohyňa stojí z frontálneho pohľadu a žmýka si vlasy. Malý Eros stojaci vedľa nej jej drží zrkadlo, v druhej ruke má pochodeň. Scéna je postavená na vyznačenej línii zeme. Neskorá republika, rané cisárstvo.

40. Karneol, 11,9x10,2x3,8mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2176

Afrodita Anadyomene. Nahá bohyňa si žmýka vlasy. V poli sa nachádza grécky nápis. Neskorá republika, rané cisárstvo.

41. Plasma, v modernom zlatom ráme, 11,1x9x2,9mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2496

Afrodita Anadyomene. Zobrazenie spredu. Afrodite z bokov splýva plášť. Oboma rukami si cez plecia prehadzuje dlhé vlasy. Neskoré cisárstvo.

42. Karneol, v modernom zlatom ráme, 10x8,5x3,6mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2497

Afrodita Anadyomene. Spredu stojaca postava bohyne, z bedier jej splýva plášť. Vedľa Afrodity stojí nerozpozateľný predmet. Neskoré cisárstvo.

43. Karneol, 9,3x7,8x3,1mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz

Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 800

Afrodita Anadyomene. Frontálne zobrazená postava, nahá okrem šatky okolo bokov. V oboch pokrčených zdvihnutých rukách si drží vlasy. Po stranách Afrodity sú dvaja Erotkovia, ktorí držia okraje jej šatky. Jeden má trojzubec, druhý ide na delfinovi. Rané-stredné cisárstvo.

44. Nicolo, 7,3x4,6x1,5mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz

Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 1449

Afrodita Anadyomene. Bohyňa stojí spredu, hornú časť tela má nahú, dolnú ovinutú plášťom. Obe ruky má zdvihnuté a žmýka si vlasy. Stredné- neskoré cisárstvo

45. Praser, 8,5x7,6x3,4mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz

Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 1450

Afrodita Anadyomene. Stojí spredu, hornú časť tela má odhalenú, dolné partie jej prikrýva plášť. Obe ruky má zdvihnuté aby si mohla vyžmýkať vlasy. Vedľa Afrodity stojí malý Eros, ktorý jej ponúka zrkadlo. Na druhej strane stojí koza, ktorá ohryzá listy z mladého stromčeka. Stredné- neskoré cisárstvo

46. Karneol, 30x28mm, Cabinet des Medailles, Paríž

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 740

Sediaca Afrodita. Afrodita sedí na tróne bez chrbtovej opierky. Lavú ruku natáhuje k štítu, na ktorom je vyrytá hlava Medúzy. Pred ňou stojí váza. Bohyňa je ovenčená vavrínom a spodnú časť tela má zahalenú v plášti. Rímske cisárstvo.

47. Karneol, 11,4x9,8x3,1mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,

Mníchov, 1969, č. 2177

Afrodita rozväzujúca si sandálu. Nahá bohyňa s páskou na čele stojí z profilu. Jednou rukou sa pridriava Pana (hermovky), ktorý k nej stojí chrbtom, druhou si vyzúva sandálu. Scéna je podložená náznakom zeme, z ktorého sa však zachoval len kúsok. Po stranách gemy sú dve osem cípe hviezdy, hore sa nachádzajú dve symetrické hlavy: Seléne s kosáčikom mesiaca a Helios so slnečnými lúčmi. Neskorá republika, rané cisárstvo.

48. Ametyst, v modernom zlatom ráme, 10x6,9x3mm, Štátna zbierka Mníchov
Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2499

Afrodita rozvázajúca si sandálu. Je nahá, zobrazená z profilu. Nohu má vysoko zdvihnutú, pokrčenú v kolene. Pravou rukou sa naťahuje aby si uvoľnila sandál. Druhou rukou sa opiera o kormidelné veslo pred ňou. Schematická práca. Neskoré cisárstvo.

49. Nicolo, 5,5x4,6x2,1mm, Kestner- Museum, Hannover
Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, 1447

Venuša rozvázajúca si sandálu. Stojí z profilu, jednou rukou sa pridrižiava postaveného vesla. Skláňa sa k nadvihnutej nohe a druhou rukou si uvoľňuje sandál. Stredné-neskoré cisárstvo

50. Karneol, 10,9x7,8x1,5mm, Štátna zbierka Mníchov
Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2282

Afrodita. Bohyňa, ktorá stojí z profilu, má oblečená vysoko prepásaný chitón a himatón. Hlavu má ozdobenú šperkmi. Jednou rukou drží žezlo, druhou podáva jablko (loptu) Erotkovi, ktorý pred ňou stojí. Ten nastavuje Afrodite zrkadlo, v druhej ruke má pochodeň. Rané- stredné cisárstvo.

51. Ónyx, 15,9x13,4x4mm, Štátna zbierka Mníchov
Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2284

Afrodita. Motív podľa plastiky Venuše Medici. Bohyňa stojí z čelného pohľadu, je nahá, spoza chrbta jej popri bokoch splýva plášť. Vedľa bohyně na zemi sedí vták (?). Rané- stredné cisárstvo.

52. Heliotrop, 16x12,1x2,2mm, Štátna zbierka Mníchov
Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2488

Afrodita. Bohyňa stojí nahá spredu, jednu ruku má pred hrud'ou, druhou si zakrýva lono. Zobrazenie podľa Kapitolskej Afrodity. Neskoré cisárstvo.

53. Granát, v modernom zlatom ráme, 14,1x9,1x3,5mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mnichov, 1969, č. 2498

Afrodita. Stojaca nahá ženská postava, telo má zobrazené spredu, hlava je otočená z profilu. Oboma rukami si za telom drží plášť. Neskoré cisárstvo.

54. Karneol, 12,3x9,9x2,9mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 1448

Typ sochy. Venuša stojí z frontálneho pohľadu v kontraposte. Je nahá, len pravou rukou drží plášť, ktorým si zakrýva lono. Druhú ruku si drží pred prsiami. Vlasy má nad čelom upevnené stužkou a lokniach jej splývajú na ramená. Po oboch stranách bohyně je v troch riadkoch nápis GE-R/M-A/N-A. Stredné- neskoré cisárstvo

55. Sklo, 15x13x3mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 801

Čupiaca Afrodita. Postava Afrodity realisticky natočená dopredu. Jednu ruku má zdvihnutú nad hlavu, druhú natiahnutú pred telom. V oboch drží konce plášt'a, ktorý jej povieva za chrbtom. Jednu nohu má v pokrľaku. Rané- stredné cisárstvo.

56. Sklo, 8,5x7,5x1,6mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 802

Čupiaca Afrodita. Bohyňa je zobrazená z profilu. V jednej ruke drží nádobu zavesenú na rukováti, druhú má zloženú v lone. Vlasy má na temene upravené do uzla. Rané- stredné cisárstvo.

57. Praser, 7,6x6,4x2mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 803

Čupiaca Afrodita. Nahá postava bohyně je zobrazená z trojštvrťového pohľadu zozadu. Zohnuté nohy a hlavu má otočené z profilu. Jednu ruku má zloženú v lone, v druhej drží nádobu. Vlasy má vysoko vyčesané, zviazané do drdola. Rané- stredné cisárstvo.

3. Afrodita a Venuša na rímskych minciach

3.1. Rímske mince

Predpokladá sa, že v Ríme zaviedol kovové peniaze do obehu predposledný rímsky kráľ Servius Tullius, neexistujú však o tom dôkazy. Bola to éra surového kovu, počas ktorej v obehu kolovali kusy surovej medi, snáď v predváženej forme. Zákony 12 dosiek už hovoria o asoch ako o váhových jednotkách. Ďalšou váhovou jednotkou bola libra, ktorá existovala v dvoch formách, ako ťažká (zodpovedá 327g) a ľahká (279g).

Okolo roku 300 pr.Kr. sa objavujú kúsky kovu, tehličky, s obrazom, ktorý bol spočiatku len na jednej strane, neskôr obojstranne. Na obrazoch boli zvieratá ako býk, orol, orol s bleskom, slon. Tieto tehličky sa však nepoužívali ako obeživo. Označovali sa ako aes signatum. Mali rôznu hmotnosť, boli odlievané a slúžili zrejme ako platidlo za veľké sumy, trebárs pri zahraničnom obchode. Nachádzali sa na nich už nápisy v latinčine: ROMANO, ROMANORVM.

V rokoch 280- 210 pr.Kr. sa používali tzv. aes grave, čo už boli liate mince. Boli založené na ťažkej i ľahkej libre, ale ich hmotnosť sa časom zmenšovala. Ako mincové obrazy sa na nich používali zobrazenia božstiev, napr. Minervy alebo Merkúra, héroov ako Heracles, časté boli obrazy lodí a prov lodí.

V tomto období sa začali raziť aj prvé strieborné mince, rímsko- kampánske didrachmy. Vtedy ale ešte medené a strieborné mince neboli vo vzájomnom vzťahu. Na týchto didrachmách boli razené obrazy božstiev, Marta, Apolóna, Romy, Victorie, Dioskúrov, a Heracla. Častá bola vlčica, Romulus a Remus, zo zvierat kone, prípadne kónské hlavy.

Republikánsku razbu tvorili medené a strieborné mince, a to denár, victoriát, quinarius a sestercius. Denár tvoril až do občianskych vojen spoľahlivú a stabilnú menu, po nich začala jeho hmotnosť kolísat'. Zlaté mince sa razili len výnimočne, obyčajne v obdobiach krízy, napríklad počas 2. púnskej vojny. Na nich sa razili obrazy Dioskúrov, fúzatého Marta, orla s bleskom.

Všetka republikánska razba bola organizovaná senátom, ktorý rozhodoval o rozpočte, o tom v akom nominále sa budú mince raziť, koľko ich bude a z akého kovu.

Za razbu zodpovedali konzuli, ktorým boli podriadení kvestori. Tí mali na starosti pokladňu a starali sa aj o razbu. Mincovňa sa nachádzala na Kapitole, neďaleko chrámu Iunony Monety. Bol ustanovený mincmajstrovský úrad, ktorý dozeral na činnosť kvestorov. Mincmajstri sa nazývali tres viri monetales, boli zodpovední za pravidelnú razbu. Na minciach sa predstavovali iniciálami, každý si mohol zvoliť pre razbu vlastný typ mince (objavuje sa rodinná tematika). Každý rok sa teda razil nový typ mincí, pretože tres viri sa menovali každoročne.

Augustus previedol v roku 23 pr.Kr. nutnú peňažnú reformu, pretože mena bola značne nestabilná. Reforma platila až do 3 stor. po Kr. Venoval sa tiež daňovým reformám a reforme peňažného systému. Začal sa pravidelne raziť zlatý aureus a nový denár. Augustus stanovil, že zlatá a strieborná razba budú cisárske, medené mince razil senát. Označovali sa písmenami SC, teda senatus consulto, z rozhodnutia senátu. Hlavná mincovňa sa nachádzala v Lugdune. Na averzoch všetkých mincí sa razil portrét cisára a jeho rodiny. Ide o portréty chronologické, a z tohto obdobia pochádza veľmi kvalitná galéria portrétov. Jednalo sa o portréty profilové, hlavy alebo busty. Celá postava sa zobrazovala len na reverzoch.

Za Nerona došlo k zhoršeniu peňažnej situácie. Obsah drahých kovov v strieborných minciach sa zmenšoval a došlo aj k znižovaniu hmotnosti zlatého aurea. K ďalšiemu zhoršovaniu situácie došlo za Domitiana a nákladné vojny Marca Aurelia viedli k razbe menej kvalitných mincí. Za Severovcov sa kríza stále prehlbovala. Caracala začal raziť novú mincu, antonianus. Bol väčší, ťažší a kvalitnejší ako denár, ale mal kolísajúcu váhu. Na antonianoch je cisár zobrazený s vencom a korunou s lúčmi, busta je postavená na polmesiaci.

Do polovice 3. stor. po Kr. sa cisári zobrazovali v civilnom odeve, od tejto doby sa objavujú aj vyobrazenia v pancieri a zbroji.

O nápravu sa pokúsil Aurelianus. Snažil sa skvalitniť strieborné mince a začal raziť nové zlaté aurei. Tieto však tesne po vydaní do obehu zmizli, pretože ľudia si hodnotné mince šetrili.

Existovali dve mincovne, hlavná v Lugdune a v Ríme. Mincových úradníkov z čias republiky vystriedali noví funkcionári: a.rationibus, poradca cisára a procurator monetae, ktorý mal na starosti mince a ich razbu. Caligula premiestnil hlavnú mincovňu

do Ríma a došlo tak k centralizácii rímskej razby. V 3. po Kr. storočí došlo k decentralizácii, každý uzurpátor politickej moci razil aj vlastné mince. Najhlbšia kríza nastala za Valeriana a Galienu.

Za Diokletiana v rokoch 286- 301 po Kr. prebehla menová reforma. V roku 301 vyšiel Edikt o maximálnych cenách a mzdách. Razil sa nový aureus, ale tak ako ten Aureliánov zmizol z obehu, preto sa začal raziť o niečo ľahší, aby sa v obehu udržal. Razili sa postriebrené medené mince, ale hodnotná strieborná razba sa neobnovila.

Konštantín od roku 324 po Kr. zaviedol novú zlatú mincu, solidus. Razili sa v obrovskom množstve. Jednalo sa o hodnotnú mincu a Konštantín z neho urobil základné platidlo.

Po zániku západo- rímskej ríše sa razba premiestnila do Konštantínopola a na západe prevažovali germánske imitácie.

Za dominátu sa zrušili všetky právomoci senátu v otázkach razby, mince razil jedine cisár. Cisárske mince sa označovali ako SM, sacra moneta. Rím nemal na razbu monopol, po celej ríši existovalo asi 20 mincovní, každá mala svoju značku. Správa mincovníctva vychádzala z cisárskeho paláca, všetko viedol jeden z cisárskych commitov.

Od 5. storočia dochádza k zmene portrétov z profilu na portréty frontálne. Stráca sa tiež individualita, dôraz sa kládol najmä na cisársky majestát.

3.2. Typy zobrazení Afrodity a Venuše na rímskych minciach

Busty a hlavy Venuše

Na minciach sa busta alebo hlava Venuše objavuje často na sklonku republiky. Objavuje sa na averzoch, ak je Venuša zobrazená na averze vždy ako busta, alebo hlava. Vždy býva otočená doprava, má zvlnené vlasy vzadu upravené do uzla a doplnené diadémom (58- 67). Objavujú sa aj iné doplnky, ako závoj (64), vavrínový veniec (66, 67). Okolo busty bohyně bývajú rôzne nápisy, v závislosti od doby kedy a pod ktorým úradníkom sa minca razila.

Venuša a iné božstvo

Na minciach sa, tak ako aj na ostatných umeleckých dielach, objavuje Venuša často v spoločnosti Erosa. Nachádza sa na bustách (58), v spoločnosti Afrodity a ďalšieho božstva (68), pri sediacich (71), 73, 74) i stojacich Venušiach (77). Popri Venuši na bige buď Eros poletuje, alebo sú Eroti zapriahnutí do bohyninho povozu. Eros identifikuje aj predmety na ktorých je podoba Afrodity použitá symbolicky (92).

Často sa na minciach vedľa Afrodity objavuje Victoria. Najčastejšie stojí Victoria Afrodita na ruke(69, 70, 72, 78), zriedkavejšie sa pri nej vznáša (83).

Ďalším božstvom vedľa Afrodity na rímskych minciach býva Roma. Býva ozbrojená a kladie nohu na vlčiu hlavu (68).

Sediaca Venuša.

Oproti stojacim Venušiam je tých sediacich neporovnateľne menej, aj keď sa vezmú do úvahy diela s neistou identifikáciou a diela zmienené v literárnych prameňoch. Na minciach sa objavuje viac sediacich Afrodít ako na gemách a to najmä typ tróniacej Venuše. Bohyňa sedí na štvorhrannom kamennom tróne bez chrbtovej opierky. Často býva v spoločnosti Erosa (71-75), zriedkavejšie býva zobrazená s Victoriou (72). Na ruke Venuša držiava vtáčika (71, 73), vyskytuje sa aj holubica sediaca pod jej trónom (75). Miesto Victorie alebo vtáčika sa v jej ruke vyskytuje aj jablko.

Plastík sediacej Venuše je málo, z literárne zachovaných je to napríklad Afrodita Morpho, ktorú zmieňuje Pausanias. Bola to socha z cédrového dreva vystavená v Afroditinom chráme v Sparte. Na hlave mala závoj a na nohách stopy okov, ktoré sa tiež interpretovali ako šperky. To, ako presne sedela nie je bližšie popísané.

Stojaca oblečená Venuša

Stojacich Afrodít je na minciach veľa (76- 84), často sa objavujú oblečené, čo na gemách bežné nie je. Dá sa medzi nimi rozlíšiť typ Louvre- Neapol (79, 80, 81), ktorý vychádza z predlôh v plastike. Tento typ bol veľmi obľúbený počas republiky aj rímskeho cisárstva, a preto aj často kopírovaný. Hojným používaním motívu sa vytvorilo aj veľa variácií. Typ v čistej forme možno poznať na Arkesilaovej kultovej soche Venuše Genetrix, ktorá stála v chráme na Caesarovom fóre. Na minciach tohto typu stojí

Venuša kompletne oblečená z trojštvrťového pohľadu²⁴. Vyskytujú sa obrazy kde je natočená doprava (79, 81) i doľava (80). V ľavej ruke (u tých vytočených doprava) drží jablko (79, 81). Obraz býva doplnený rôznymi nápismi: VENERI GENETRICI (79), VENVS FELIX (80), VENERI VICTRICI (81), ale tiež VENERI AUGUSTAE a VENVS. Tieto mince sú z doby stredného- neskorého cisárstva.

Existuje mnoho ďalších typov stojacej Venuše, ktoré sa nedajú jednoznačne zaradiť. Veľké množstvo variácií spôsobilo, že oblečenú Venušu je niekedy ťažké rozpoznať, obzvlášť keď nemá typické atribúty, prípadne charakteristické gestá. Objavujú sa počas republiky, rovnako aj za cisárstva. Jedným z charakteristických atribútov je zrkadlo (76) a jablko (81). Ďalšími sú žezlo(77, 82, 83), helma (84) a váhy (77) či štít (78, 83, 84), alebo plášť (82). Často sa samozrejme objavuje Eros (77), frekventovaná je aj Victoria (78, 83). Na minciach bývajú nápisy identifikujúce bohyňu: VENERI VITRICI (81), VENERI GENETRICI (83) či VENVS CAELESTIS.

Venuša Victrix

Venuša Victrix sa vyskytuje na minciach tak ako aj na gemách, aj keď menej často, a to najmä v období raného- stredného cisárstva. Býva zobrazená v charakteristickej polohe, teda z trojštvrťového pohľadu od chrbta s jedným lakťom vyloženým na stĺpiku (85- 87). Rozličné sú len atribúty, objavujú sa helma, kopija a žezlo(85, 86) a štít (85), jablko a palmová ratolesť (87). Typické sú nápisy VENERI VICTRICI (86) a VENERI VICTR (87).

Venuša idúca na bige

Na rozdiel od gréckeho umenia je tento motív v dobe rímskej málo zobrazovaný, a to prevažne na minciach. Venuša idúca na bige držiava v jednej ruke opraty (64, 88- 90), predmety v druhej ruke sa môžu líšiť. Buď je to bič (64, 88), alebo žezlo (89, 90). Bohynin povoz máva rozličné obmeny záprahu. Voz môžu ťahať Eroti (90), alebo aj pantery. V prípade, že Eroti nie sú zapriahnutí, často okolo Venuše poletujú (88, 89).

---

²⁴ LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, str. 196

Iné

Podoby Venuše sa vyskytujú na minciach aj netradične použité. Na sklonku republiky sa razili mince s vyobrazením chrámu Venuše Cloaciny (91) a objavuje sa aj podoba Venuše, ktorá zdobí a chráni provu lode. Bohyňu v tomto prípade identifikuje poletujúci Eros (92).

3.3. Katalóg rímskych mincí so zobrazením Afrodity a Venuše

58. Denarius serratus, 75 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 391, 1a

Busta Venuše z profilu. Je oblečená, na hlave má diadém, vlasy upravené do uzla na temene. Na pleci jej sedí malý Eros. Za hlavou (na ľavej strane) je nápis MAXSVMVS smerujúci nadol. Okraj je bodový.

59. Denár, 46 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 463, 3a

Hlava Venuše ozdobená diadémom. Za ňou dole je nápis RVFVS.S.C. Okraj je bodový.

60. Sestercius, 46 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 463, 5a

Hlava Venuše ozdobená diadémom. Dookola je nápis CORDIVS. Okraj je bodový.

61. Denár, 44 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 480, 1

Hlave Venuše s diadémom. Za ňou dole je nápis L.BVCA. Okraj je bodový.

62. Sestercius, 44 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 480, 28

Hlava Venuše s diadémom. Bodový okraj.

63. Aureus, 44 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 481, 1

Busta Venuše s diadémom. Hore je nápis CAES.DIC. V dolnej časti sa nachádza nápis QVAR. Okraj je bodový.

64. Denár, 82 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 360, 1a

Busta Venuše s diadémom a závojom. Za ňou dole je nápis L.CENSORIN. Okraj je bodový.

Venuša idúca na bige. V pravej ruke drží opraty, v ľavej opraty a bič. Bodový okraj.

65. Denár, 47 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 457, 1

Ozdobná busta Venuše s diadémom. Dookola nápis C.CAESAR IMP. COS.ITER. Bodový okraj.

66. Denár, 57 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 424, 1

Busta Venuše ovenčená vavrínom a diadémom. Má veľmi ozdobný účes. Za ňou dole je nápis C.CONSIDI.NONIANI. Okraj je bodový.

67. Denár, 55 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 430, 1

Ozdobná busta Venuše s diadémom, ovenčená vavrínmi. Za ňou dole je nápis S.C. Bodový okraj.

68. Denár, 75 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974

Roma a Venuša. Roma drží v pravej ruke meč, jednu nohu kladie na vlčiu hlavu. Venuši sa nad ľavým plecom vznáša Eros, pripravený zosadnúť. Z oboch strán na prope sa nachádza kormidlo. Na spodku je nápis: C.EGNATIVS.CN.F.CN.N. Okraj je bodový.

69. Denár, 44 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 480, 8

Venuša držiaca Nike. V druhej ruke drží žezlo. Dole je nápis L.BVCA. Okraj pozostáva z bodiek.

70. Denár, 44 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 480, 9

Venuša držiaca v jednej ruke Nike, v druhej žezlo. Pri okraji žezla sa nachádza štít. Okraj je bodový.

71. Aureus, 42 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 494, 6a

Venuša sediaca z profilu. V jednej ruke drží vtáčika, druhou objíma Erota, ktorý poletuje okolo. Dookola je nápis O.CLODIVS.M.F.III..VIR.A.F. Okraj je bodový.

72. Denár, 44 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 480, 7a

Sediaca Venuša. V jednej ruke drží Nike, v druhej žezlo. Za ňou dole je nápis L.BVCA. Okraj je bodový.

73. Aureus, 42 pr.Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 233

Sediaca Venuša. Venuša sedí na štvorhrannom kamennom tróne. Na ramene jej sedí Eros, ktorého objíma. V pravej ruke drží vtáčika.

74. Aureus, 134- 138 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 234

Sediaca Venuša. Bohyňa sedí oblečená z trojštvrťového pohľadu. V natiahnutej pravej ruke jej stojí Eros. Na minci je nápis: VENERIS FELICIS. Zobrazenie je inšpirované kultovou sochou z Hadriánovho chrámu Venuše a Romy.

75. Aureus, 180- 183 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 239

Sediaca Venuša. Venuša sedí z trojštvrťového pohľadu. V natiahnutej pravici má jablko, pred ňou stojí Eros s vystretým ramenom. Pod trónom sedí holubica. Na minci je nápis: VENVS FELIX.

76. Aureus, 42 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 494, 34

Stojaca Venuša. Je odvrátená tvárou a pozerá sa do zrkadla, ktoré drží v jednej ruke. Na pravej strane je postavený stĺp. Na vrchnej strane je nápis C.VIBIVS a VARVS. Okraj je bodový.

77. Denár, 46 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 463, 1a

Postava stojacej Venuše. Bohyňa drží v pravej ruke váhy, v druhej má žezlo. Na ramene jej odpočívá Eros. Dole je nápis CORDIVS. Okraj je bodový.

78. Denár, 44 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 480, 3

Stojaca Venuša. V pravej ruke jej stojí Victoria, v druhej ruke drží žezlo. Jedným laktom spočívá na odloženom štíte. Za ňou dole je nápis M.METTIVS. Okraj je bodový.

79. Aureus, 128 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 23a

Oblečená Venuša. Venuša stojí z trojštvrťového pohľadu, natočená doprava. Je kompletne oblečená, so zakrytou hrudou. V ľavej ruke drží jablko. Obraz je doplnený nápisom: VENERI GENETRICI.

80. Denár, 196- 209 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 26

Oblečená Venuša. Venuša stojí kompletne oblečená, ale otočená opačne, teda na ľavú stranu. Na minci je nápis: VENVS FELIX.

81. Aureus, 283 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 27a

Oblečená Venuša. Bohyňa stojí otočená vpravo, v ľavej ruke drží jablko. Obraz doplnený nápisom: VENERI VICTRICI.

82. Denár, 44 pr.Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 47

Oblečená Venuša. Bohyňa stojí, ma oblečený chitón a plášť, otočená je doľava. Ako atribúty drží žezlo a plášť.

83. Aureus, 128- 132 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 48

Oblečená Venuša. Bohyňa stojí otočená spredu. Ako atribút drží žezlo a opiera sa o štít. Sprevádza ju Victoria. Na minci je nápis: VENERI GENETRICI.

84. Denár, 231 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 54

Oblečená Venuša. Stojaca bohyňa je natočená doľava. V pravej ruke drží helmu, pri nohách má opretý štít. Obraz je doplnený nápisom: VENVC VICTRIX.

85. Aureus, 79 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 199

Venuša Victrix. Bohyňa stojí z trojštvrťového pohľadu od chrbta, natočená je doprava. Na pravej ruke má položenú helmu, v ľavej ruke zvierá kopiju, alebo žezlo. Ľavým lakťom sa opiera o stĺpik, ktorý čiastočne zakrýva štít oň opretý.

86. Denár, 161- 176 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 201

Venuša Victrix. Bohyňa stojí v charakteristickej polohe pre tento typ, len na zobrazení chýba štít. Obraz je doplnený nápisom: VENERI VICTRICI.

87. Aureus, 193- 196 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 202

Venuša Victrix. Venuša stojí v charakteristickej polohe s ľavým lakťom vyloženým na stĺpiku. V rukách drží jablko a palmovú ratolesť. Na minci je nápis: VENERI VICTR.

88. Denár, 129 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 258,1

Venuša idúca na bige. V jednej ruke drží opraty, v druhej bič. Je korunovaná za ňou poletujúcim Erotom. Nad zobrazením je nápis ROMA, v spodnej časti SEX.IV I a CAISAR. Okraj je cievkovaný.

89. Denarius serratus, 106 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 313, 1a

Venuša idúca na bige. V jednej ruke drží žezlo a opraty, v druhej opraty. Nad ňou poletuje Eros držiaci veniec. Okraj je bodový.

90. Denár, 103 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 320, 1

Venuša idúca na bige. Do voza bohyne sú zapriahnutí Eroti. V jednej ruke drží žezlo a opraty, v druhej má opraty. V spodnej časti je nápis L.IVLI.L.F. Okraj je bodový.

91. Denár, 42 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 494, 42a

Chrám Venuše Cloaciny. Je na ňom nápis CLOACINA. Hore je nápis L.MVSSIDIVS. Okraj je bodový.

92. As, 106 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 313, 2

Prova lode ozdobená hlavou Venuše, ktorú venčí Eros letiaci pred loďou.

Záver

Mince a gemy sú si podobné najmä svojou veľkosťou a tvarom, ktorým výber obrazov a motívov musel byť prispôsobený. Vo všeobecnosti, najdôležitejšia vzťah medzi rímskymi mincami, republikánskymi aj cisárskymi a rovnako starými gemami vzniká pri zobrazovaní portrétov. Od neskorej republiky sa na mince razili portréty dôležitých osobností, od Sullu, Caesara, Pompeia až po Marca Antonia. Tieto, vďaka nápisom častým na minciach pomáhajú identifikovať portréty vyskytujúce sa na gemách. Od doby cisárstva to zas platí pre portréty cisárov a ich rodín.

Vo výbere motívov však medzi mincami a gemami existujú aj značné rozdiely dané ich rozličnými funkciami. Mince slúžili ako verejné platidlo, zatiaľ čo gemy sa používali ako súkromné pečatidlá, šperky či amulety. Aj keď sa obrazy na minciach od gréckych čias, kedy charakterizovali jednotlivé mestské štáty, zmenili a viac sa na nich odráža vôľa menovaných mincmajstrov, stále boli vecou verejnou. Výber motívu na gemách bol čisto súkromnou záležitosťou a otázkou vkusu majiteľa gemy.

Zobrazenia Afrodity a Venuše sú na rímskych gemách od neskorej republiky pomerne časté. Na minciach sa Venuša objavuje tiež, ale je oveľa menej frekventovaná, a to najmä v cisárskej dobe. Koncom republiky sa často na averzoch mincí nachádza hlava alebo busta Venuše, ktorá sa však na gemách nevyskytuje, a to ani za republiky, ani za cisárstva. S príchodom cisárstva Afrodita na averzoch končí, razia sa už len portréty cisárov. Na reverzoch sa bohyňa objavuje v niekoľkých hlavných typoch, ktoré sa ale od typov zobrazení Afrodity a Venuše na gemách líšia, či už frekvenciou výskytu alebo celkovým prevedením.

Najfrekventovanejšie na gemách sú typy Venuše Victrix a Afrodity Anadyomene. Victrix sa na minciach objavuje, ale jej výskyt je časovo ohraničený, približne na druhú polovicu 1. stor.- 2. stor. po Kr., zatiaľ čo na gemách jej obľuba pretrváva od neskorej republiky až po neskoré cisárstvo. Výskyt Anadyomene som na minciach nezachytila.

Pomerne časté na gemách aj minciach je zobrazenie Afrodity a Venuše v prítomnosti iného božstva, alebo mýtckej postavy. Rozdiel je však to, s akým božstvom sa bohyňa zobrazuje. Výnimku tvorí len Eros, ktorý často sprevádza Afroditu a Venušu na gemách i minciach.

Na gemách je galéria postáv, ktoré robia Afrodite či Venuši spoločnosť omnoho pestrejšia. Najčastejšie sa objavuje po boku Area, vyskytuje sa zhromaždenie bohov, Jupiter, Pudicitia, Héra a Atena. Zo smrteľníkov sú to Paris a Adonis. Ani jednu z vymenovaných postáv neviadať na minciach. Tam sa okrem Erota zobrazuje najčastejšie Afrodita a Venuša s Victoriou. Vyskytuje sa ešte zobrazenie s Romou. Tieto sa neobjavujú na gemách.

Na minciach sa tiež nevyskytujú typy Čupiacej Afrodity a Afrodity rozväzujúcej si sandálu, ktoré na gemách spracované sú. Výskyt Afrodity rozväzujúcej si sandálu nemá časové ohraničenie, Čupiaci Afrodita sa objavuje najmä počas raného až stredného cisárstva.

Naopak, zobrazenia Sediacej a Oblečenej Venuše bežné na minciach sú na gemách skôr výnimkou. Sediaca Venuša sa objavuje na minciach od neskorej republiky až po neskoré cisárstvo, Oblečená Venuša je záležitosťou skôr cisárskeho obdobia.

Venuša idúca na bige nie je na minciach taká frekventovaná ako Venuša sediaca či oblečená. Na gemách sa nevyskytuje. Na gemách vídať Afroditu jazdiacu na zvieratách a mýtických tvoroch, napríklad baranoch a hypocampoch. Opäť ide o zriedkavejšie motívy.

V zobrazeniach Afrodity a Venuše na gemách a minciach sa teda dajú nájsť aj zhody, ale oveľa viac je odlišností, a to ako vo frekvencii používania jednotlivých typov tak aj vo výbere jednotlivých motívov.

Použitá literatúra

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag
Munchen, Mníchov, 1969

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974

Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae II: Aphrodite, Artemis Verlag
Zürich und Munchen, Švajčiarsko, 1984

Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae VIII: Venus, Artemis Verlag
Zürich und Dusseldorf, Švajčiarsko, 1997

Platz- Horster G.: Die Antiken Gemmen In Rheinischen Landesmuseum Bonn,
Rheinland Verlag GmbH, Bonn, 1984

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975

Zazoff P.: Die Antiken Gemmen, Mníchov, 1983

Zwierlein- Diehl E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band II, Prestel
Verlag Munchen, Mnichov, 1969

Zoznam vyobrazení

1. Sard, trochu obhorená, 29x23mm, Britské múzeum,
Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 51
Zhromaždenie bohov
2. Červený jaspis, 19x15mm, Britské múzeum
Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 124
Ares a Afrodita
3. Sardonyx, pozostáva z dvoch vrstiev, 30x37mm, Cabinet des Medailles, Paríž
Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 224
Pudicitia utekajúca od Venuše
4. Chalcedón, 15x22mm, Cabinet des Medailles, Paríž
Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 225
Pudicitia utekajúca od Venuše
5. Sklo, 30x24mm, súkromná zbierka
Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 703
Afrodita a Adonis
6. Jaspis, 18x17,5x3,5mm, Štátna zbierka Mníchov
Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2971
Tri božstvá
7. Karneol, 15,4x10,4x4,3mm, Kestner- Museum, Hannover
Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 758
Jupiter a Venuša
8. Sklo, 36,8x29,2x4,2mm, Kestner- Museum, Hannover
Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 1428
Mars a Venuša
9. Fragment zo sardonyxu, 33mm, Metropolitné múzeum, New York
Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 145
Afrodita s dvoma slúžkami
10. Sardonyx, 24mm, Národné múzeum, Neapol
Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 144
Afrodita s dvoma slúžkami a troma malými Erotkami

11. Karneol, 42x22mm, Národné múzeum, Atény

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 293

Paridov súd

12. Fragment zo sardonyxu, 11x23mm, Britské múzeum

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 638

Afrodita a Paris

13. Karneol, 15,5x12,5x3mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2707

Paridov súd

14. Sardonyx, v dvoch vrstvách, zasadená v smaltovanom rámičku, 30x35mm,
Cabinet des Medailles, Paríž

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 140

Afrodita s malými Erotkami

15. Sard, 15x12mm, Britské múzeum

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 147

Afrodita a Eros

16. Karneol, 17x23mm, Britské múzeum

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 653

Afrodita a Eros

17. Sardonyx, v dvoch vrstvách, zasadená v smaltovanom rámičku, 70x57mm,
Cabinet des Medailles, Paríž, veľká spodná nádoba je moderným doplnkom

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 139

Afrodita pripravujúca sa na kúpeľ

18. Sardonyx, pozostáva z dvoch vrstiev, 17x21mm, Cabinet des Medailles, Paríž

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 141

Afrodita jazdiaca na hypocampoch

19. Sardonyx, ulomený pravý horný okraj, 25x20mm, Národné múzeum, Neapol

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 146

Afrodita Epitragia

20. Červený karneol, 15,8x12,5x3,9mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2489

Venuša Pudica

21. Karneol, 17,7x11,6x3,8mm, Štátné múzeum Berlín

Zwierlein- Diehl E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band II, Prestel Verlag Munchen, Mnichov, 1969, č. 455

Venuša v chráme

22. Sardonyx, z troch vrstiev, 24x20mm, Cabinet des Medailles, Paríž

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971. č. 142

Venuša Victrix

23. Jaspis, 10x13mm, Cabinet des Medailles, Paríž

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 143

Venuša Victrix

24. Karneol, 12,6x10x3,4mm, Štátna zbierka Mnichov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag, Mnichov, 1969, č. 2283

Venuša Victrix

25. Červený jaspis, 13x1x2mm, Štátna zbierka Mnichov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag, Mnichov, 1969, č. 2490

Venuša Victrix

26. Lápis lazuli, zasadený v modernom zlatom ráme, 16,5x14x2,9mm, Štátna zbierka Mnichov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag, Mnichov, 1969, č. 2491

Venuša Victrix

27. Plasma, 10,9x7,2x3,1mm, Štátna zbierka Mnichov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag, Mnichov, 1969, č. 2492

Venuša Victrix

28. Karneol, 10,3x9x2,8mm, Štátna zbierka Mnichov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag, Mnichov, 1969, č. 2493

Venuša Victrix

29. Plasma, 9,2x7,4x2,9mm, Štátna zbierka Mnichov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag, Mnichov, 1969, č. 2494

Venuša Victrix

30. Praser, 10,7x9,2x3,3mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 254

Venuša

31. Sklo, 12,8x10,4x2,1mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 796

Venuša Victrix

32. Chalcedón, 10,7x9,5x3,1mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 797

Venuša Victrix

33. Jaspis, 11,4x9x2mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 798

Venuša Victrix

34. Sklo, 11,1x8,7x3,7mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, 799

Venuša Victrix

35. Karneol, 10,8x5,8x3,3mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 1446

Venuša Victrix

36. Achát, 22,1x16,2x4,8mm, Rheinischen Landesmuseum, Bonn

Platz- Horster G.: Die Antiken Gemmen In Rheinischen Landesmuseum Bonn,
Rheinland Verlag GmbH, Bonn, 1984, č. 3

Venuša Victrix

37. Karneol, 13,6x12,1x3mm, Rheinischen Landesmuseum, Bonn

Platz- Horster G.: Die Antiken Gemmen In Rheinischen Landesmuseum Bonn,
Rheinland Verlag GmbH, Bonn, 1984, č. 4

Venuša Victrix

38. Krištál, 28,6x16mm, Rheinischen Landesmuseum, Bonn

Platz- Horster G.: Die Antiken Gemmen In Rheinischen Landesmuseum Bonn,

Rheinland Verlag GmbH, Bonn, 1984, č. 69

Venuša Victrix

39. Karneol, 13,8x10,3x3,2mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2175

Afrodita Anadyomene

40. Karneol, 11,9x10,2x3,8mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2176

Afrodita Anadyomene

41. Plasma, v modernom zlatom ráme, 11,1x9x2,9mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2496

Afrodita Anadyomene

42. Karneol, v modernom zlatom ráme, 10x8,5x3,6mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2497

Afrodita Anadyomene

43. Karneol, 9,3x7,8x3,1mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 800

Afrodita Anadyomene

44. Nicolo, 7,3x4,6x1,5mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 1449

Afrodita Anadyomene

45. Praser, 8,5x7,6x3,4mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 1450

Afrodita Anadyomene

46. Karneol, 30x28mm, Cabinet des Medailles, Paríž

Richter G. M. A.: Engraved gems of the Romans, Phaidon, Londýn, 1971, č. 740

Sediaca Afrodita

47. Karneol, 11,4x9,8x3,1mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2177

Afrodita rozvázujúca si sandálu

48. Ametyst, v modernom zlatom ráme, 10x6,9x3mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2499

Afrodita rozvázujúca si sandálu

49. Nicolo, 5,5x4,6x2,1mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, 1447

Venuša rozvázujúca si sandálu

50. Karneol, 10,9x7,8x1,5mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2282

Afrodita

51. Ónyx, 15,9x13,4x4mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2284

Afrodita

52. Heliotrop, 16x12,1x2,2mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2488

Afrodita

53. Granát, v modernom zlatom ráme, 14,1x9,1x3,5mm, Štátna zbierka Mníchov

Brandt E.: Antike Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band I, Prestel Verlag,
Mníchov, 1969, č. 2498

Afrodita

54. Karneol, 12,3x9,9x2,9mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz
Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 1448

Typ sochy

55. Sklo, 15x13x3mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz

Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 801

Čupiaca Afrodita

56. Sklo, 8,5x7,5x1,6mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz

Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 802

Čupiaca Afrodita

57. Praser, 7,6x6,4x2mm, Kestner- Museum, Hannover

Schluter M.: Die Antiken Gemmen In Deutschen Sammlungen, Band IV, Franz

Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden, 1975, č. 803

Čupiaca Afrodita

58. Denarius serratus, 75 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,

1974, č. 391, 1a

Busta Venuše z profilu

59. Denár, 46 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,

1974, č. 463, 3a

Hlava Venuše ozdobená diadémom

60. Sestercius, 46 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,

1974, č. 463, 5a

Hlava Venuše ozdobená diadémom

61. Denár, 44 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,

1974, č. 480, 1

Hlave Venuše s diadémom

62. Sestercius, 44 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,

1974, č. 480, 28

Hlava Venuše s diadémom

64. Denár, 82 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,

1974, č. 360, 1a

Busta Venuše s diadémom a závojom

65. Denár, 47 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 457, 1

Ozdobná busta Venuše s diadémom

66. Denár, 57 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 424, 1

Busta Venuše ovenčená vavrínom a diadémom

67. Denár, 55 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 430, 1

Ozdobná busta Venuše s diadémom, ovenčená vavrínmi

68. Denár, 75 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974

Roma a Venuša

71. Aureus, 42 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 494, 6a

Venuša sediaca z profilu

73. Aureus, 42 pr.Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 233

Sediaca Venuša

74. Aureus, 134- 138 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 234

Sediaca Venuša

75. Aureus, 180- 183 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 239

Sediaca Venuša

76. Aureus, 42 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 494, 34

Stojaca Venuša

77. Denár, 46 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 463, 1a

Postava stojacej Venuše

78. Denár, 44 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 480, 3

Stojaca Venuša

79. Aureus, 128 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 23a

Oblečená Venuša

80. Denár, 196- 209 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 26

Oblečená Venuša

82. Denár, 44 pr.Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 47

Oblečená Venuša

83. Aureus, 128- 132 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 48

Oblečená Venuša

84. Denár, 231 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 54

Oblečená Venuša

85. Aureus, 79 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 199

Venuša Victrix

87. Aureus, 193- 196 po Kr.

LIMC VIII: Venus, Eva Maria Schmidt, č. 202

Venuša Victrix

88. Denár, 129 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 258,1

Venuša idúca na bige

89. Denarius serratus, 106 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,
1974, č. 313, 1a

Venuša idúca na bige

92. As, 106 pr.Kr.

Crawford M.H.: Roman Republican Coinage, Cambridge University Press, Londýn,

1974, č. 313, 2

Prova lode ozdobená hlavou Venuše